

Az Idők Jelei

2016

A kiadásban együttműködő civil szervezetek:

Keresztény Értelmiségiek Szövetsége

Magyar Polgári Együttműködés Egyesület

Professzorok Batthyány Köre

Az Idők Jelei 2016

Kairosz Kiadó • Budapest, 2016

© Kairosz Kiadó, 2016

Szerkesztőbizottság
FISCHL VILMOS
NÁRAY-SZABÓ GÁBOR
OSZTIE ZOLTÁN
TORDÁNÉ PETNEHÁZY JUDIT
TŐKÉCZKI LÁSZLÓ

Tanácsadók
MATOLCSY JÁNOS
PÁL ÁKOS

Koordinátor
PÁL DOROTTYA

A szöveget gondozta
HORVÁTH PÉTER

A kiadvány megjelenését támogatta a
Szövetség a Polgári Magyarorszáért Alapítvány

Polgári
Magyarorszáért
Alapítvány

ISBN 978-963-662-866-6
A kiadásért felel a Kairosz Kiadó ügyvezetője.
Tördelés: Gregor László
Borítóterv: Őri Kiss István
Nyomdai kivitelezés: Kinizsi Nyomda, Debrecen
Felelős vezető: Bördös János

TARTALOM

ELŐSZÓ	7
<i>Tőkéczki László</i>	
NEMZETTUDAT	11
<i>Kulin Ferenc</i>	
KÖZJÓ ÉS KÖZÜGYEK	17
<i>Frivaldszky János</i>	
ÉLETVÉDELEM	23
<i>Frivaldszky Edit</i>	
FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS – TEREMTÉSVÉDELEM	29
<i>Nemes Csaba–Rohály Gábor</i>	
EGYHÁZI ÉLET	35
<i>Tokár János</i>	
EGÉSZSÉGÜGYI ALAPELLÁTÁS, SZAKELLÁTÁS	41
<i>Gaál Péter–Pásztélyi Zsolt–Szalai Márta</i>	

SZOCIÁLPOLITIKA	47
<i>Lakner Zoltán Lehel</i>	
A ROMÁK MAGYARORSZÁGON	53
<i>Járóka Lívía</i>	
IFJÚSÁG	59
<i>Illés Boglárka</i>	
ETIKUS GAZDASÁG	65
<i>Baritz Sarolta Laura</i>	
INNOVÁCIÓ	69
<i>Fodor István</i>	
ÉLELMISZERGAZDASÁG	75
<i>Balázs Ervin</i>	
KORRUPCIÓ	81
<i>Nyiri János</i>	
JOGALKOTÁS	87
<i>Cservák Csaba–Szmodis Jenő</i>	
MIGRÁCIÓ	93
<i>Fodor Pál–Speidl Bianka</i>	
TÁRSADALMI KOMMUNIKÁCIÓ	99
<i>Bodrogi Richárd–Gyöngy Ádám</i>	

AZ IDŐK JELEI

Tőkéczki László

Világunk választak előtt áll. Csak egy dolog biztos, az, hogy az eddigi régi módon nem mehet tovább békésen az emberiség. A hagyományos értékonzervatív életformánkat felborította az üzlet és haszon, valamint a mindent megengedő szabadossággá züllött, egykor értékelvű liberalizmus. A póthitekbe bódult világ – tudomány, technika – erkölcs nélkülivé vált, s egyre nagyobb feszítő egyenlőtlenségeket produkál. A világ európai részén demográfiai hanyatlás, a többi részen pedig egyre kezelhetlenebb túlnépesedés jelentkezik.

Az értékválság azonban nemcsak globális problémákat okoz, hanem egyéni és családi bajokat is. Miután eltűnőben van az észfeletiben gyökerező törvény- és szabályvilág, előtérbe kerülnek az önző, egyéni érdekek és a magánvállalkozási haszon. Az önkorlátozás klasszikus keresztény céljai egy véges erőforrásokkal rendelkező Földön már alig számítanak. Mindez súlyos szűkösségi konfliktusokat (pl. víz) vetít előre.

Az élet különböző területein a kereszténységnek ma is érvényes tanításai vannak, de az emberi (eredendő) bűn, az Isten helyére ülés mindig megkérdőjelezte ezeket. A „modern” kor ész kultusza pedig

---

egyenesen elvetette. Ma már a kereszténység elavult, „korszerűtlen” eszmekör, törvényeinek idézése agresszió a „modern” ember szabadsága ellen. Miközben a kereszténység hite kétezer éves visszaigazolódásokat jelent. Ezeket próbáljuk meg tematikusan felvázolni úgy, hogy tiszteletben tartjuk a másféle felfogásokat is, de elsődlegesen azért nemzeti közösségünk fennmaradását és virágzását tartva szem előtt.

Ezt a célt véleményünk szerint elsősorban az értékelvű teljesítményelv segítheti elő, amelynek megvalósítása az identitás és a szolidaritás jegyében sikerülhet. Sajnos, az utolsó évtizedekben mindkét jellemző az amúgy is individualista magyarságnál folyamatosan gyengül, ahogyan a családok kohéziója, a műveltség iránti igény és a társadalmi egészség is. S ma – negyedszázaddal a kommunizmus után – már nem magyarázat minderre a múlt. Még leginkább a múltban tudatosan szétvert egyházak gyengesége magyarázható innen (pl. paphiány a római katolikusoknál, hitelességi deficitek).

A magyar viszonyok persze szoros párhuzamban vannak az európai folyamatokkal is. S ezért nehéz ellenállni a nyugati értéktelen divat tendenciáknak. Az egyik legfontosabb életszférában, az oktatásban például tragikusan esik a színvonal, bár ez komplex folyamat. A magyar demográfiai tendenciák – az utóbbi idők javulása ellenére – tragikusak. A rendszerváltoztatás mikéntje (privatizáció, nyugati beavatkozás), a több százezer munkahely megsemmisülése máig nem jött rendbe. Az öröklött nagy adósság miatt az amúgy is tőkeszegény ország folyamatos tőkebehozatalra szorul, és bár örvendetesen csökkenő, de még mindig nagy a munkanélküliség. Sajnos, nagy területi egyenlőtlenségek vannak az országban, s a cigány népesség egy részének integrációja sem halad igazán. A rendszerváltozás óta jelentősen nőnek a vagyoni különbségek.

Hazánk a globalizmus világában nehéz helyzetben van méretei, energiaszegénysége és geopolitikai helyzete miatt. Külpolitikailag kis

mozgásterünk és viszonylag sok ellenségünk miatt nehéz stabilizálódunk. Hiszen például határon túli kisebbségeink sorsa a beolvastásukra törő többségek kezében van.

Sajnos, a magyar nemzeti egység is hiányzik, mert a magyarországi baloldal – ezt nyugodtan kimondhatjuk – külföldi érdekek mentén mozog, s „nacionalizmusnak” minősíti a nemzeti érdekvédelmet. Itt tetten érhető majd félszázadnyi múlt öröksége, ahogyan a kolhozosított mezőgazdaság és falurombolás következményei is. Külön is kiemelve a 2004. december 5-ei népszavazást.

Egészében azonban az utóbbi időben előre lépett az ország, főleg gazdaságilag, de csak remélhetjük, hogy szellemi és erkölcsi megújulás is elindul s az új nemzedékek megtalálják a kölcsönös megértés útját.

Budapest, 2016. szeptember 26.

Tőkéczi László

NEMZETTUDAT

Kulin Ferenc

„Ne hidd, mintha Isten bennünket arra alkotott volna, hogy a föld minden gyermekeinek egyforma testvérök s a föld minden tartományainak egyforma polgárunk legyünk.”

Kölcsey Ferenc

MI A NEMZET?

1. A modern nemzetfogalom elsősorban spirituális élményt, „közös ihletet” jelent. A Magyar Értelmező kéziszótár nemzet szócikkének mindegyik állítása pontatlan, s ezért vagy korrekcióra, vagy kiegészítésre szorul. Az akadémiai definíció szerint a nemzet „történelmileg kialakult, tartós emberi közösséget” jelent, „amelyet közös nyelv, közös terület és gazdasági élet, s a kultúrában megnyilvánuló közös lelki sajátosságok tartanak össze” (Akadémiai Kiadó, 2007, 973.). Ennek a meghatározásnak a fogyatékosága abból adódik, hogy tárgyát a szociológia nyelvén próbálja leírni, holott a modern nemzetfogalom elsősorban spirituális élményt, „közös ihletet” (József A.), azaz összefogásra és cselekvésre ösztönző eszmét jelent. Az idézett definícióval ellentétben az egy nyelvet beszélők akkor is ugyanazon nemzethez tartozónak érzik magukat, ha nem élnek közös területen. Még inkább nyilvánvaló, hogy az ízlésükben, viselkedésükben, a kulturális értékekhez való viszonyukban és politikai céljaikban végtelenül különböző polgártársainkat nem jellemeznék közös lelki sajátosságok.

Nem préselhetők bele a szótár koncepciójába távolabbi múltunk – egymástól lényegesen különböző – nemzetfogalmi sem. (1) A feu-

---

dalizmus évszázadaiban csak azok az ország-lakosok minősültek a magyar nemzet tagjainak, akik igazolni tudták nemesi származásukat. (2) A polgári társadalom kialakulásának időszakában a történelmi Magyarország minden lakosa – függetlenül attól, hogy mi volt az anyanyelve – ugyanazon politikai nemzethez tartozónak, *hungarus*-nak tekinthette magát, s így tartották számon őket a külföldiek is. (Liszt Ferenc büszke magyar volt annak ellenére, hogy nem beszélt a nyelvünket.) (3) A nyelvhez kötődő nemzettudat („nyelvében él a nemzet”) alig több mint két évszázada kezdett kialakulni, ám a hatása végletesen ellentmondásos volt. Egyfelől robbanásszerű fejlődésre tette képessé a magyar kultúrát, másfelől az országon belül élő nemzeti ségek ellentéteinek véres polgárháborúba torkolló kiéleződéséhez vezetett (1848/1849), hosszabb távon pedig a történelmi Magyarország széteséséhez, Trianonhoz.

A NEMZETTUDAT VÁLTOZATAI

2. A múltunkban nincs olyan modell értékű változata a nemzettudatnak, amely korunk követelményeinek is megfelelne. A kemény és a puha diktatúra korszakában az internacionalizmus ideológiájának alárendelt „szocialista hazafiság” és a liberális demokráciák által kínált multikulturalizmus sem tekinthető követendő mintának. A nemzettudat modern kori tartalmaiban természetesen jelen van a nemzeti büszkeségre okot adó sikertörténeteink emlékezete, de jelen vannak a kudarcos történelmi tapasztalatok okozta frusztrációk és az ezeket kompenzáló ideológiák is. Gondolkodásunkban és viselkedéskultúránkban egyaránt fellelhetők a rendi társadalomszerkezetben kialakult identitáselemek (úri, paraszti, polgári), a felekezeti hovatartozásból táplálkozó attitűdök (katolikus, protestáns), és a

népi–urbánus ellentét lappangó indulatai. A rendi nemesi magyarságtudat utolsó, 19. századi nagy lobbanása után három kísérlet is történt a kihunyo nemzeteszme újraélesztésére és modernizálására, ám valamennyi „utat tévesztett” és kifulladt, mielőtt célba ért volna. Nem tudott letisztulni és beérni sem a polgári, sem a népi, sem a keresztény nemzeti gondolat.

3. A keresztény nemzeti gondolat képes arra, hogy egyén és közösség viszonyát egy koherens világképben értelmezze. Tudattörténeti örökségünkben éppúgy jelen van az izolálódás, a megosztás, a konfrontáció rejtett dinamikája, miként közelmúltunk és jelenünk szellemi környezetében. Ezért nem az a kérdés, hogy a nemzettudat történeti változatai közül melyik juthat meghatározó szerephez, hanem az, hogy létrejöhet-e ezeknek olyan minőségű egysége, amelyben mindhárom eszmei hagyomány értékrendje érvényesíthető. A polgári modellben az individuum autonómiája, a népiben az esélyegyenlőséget biztosító társadalmi rend kap hangsúlyt, míg a keresztény alapelvek – miközben összhangban vannak e két követelménnyel is – a legnagyobb veszélytől, a világi javakat fetiszáló emberi törekvések öncélúságától óvják meg a nemzet eszméjét. Hívóknak és ateistáknak egyaránt be kell látniuk, hogy – integráló képessége és spirituális ereje révén – ennek a nemzetfelfogásnak sorsdöntő szerepe lehet jelenünk világállapotában. A három politikai filozófia közül a keresztény nemzeti gondolatnak van egyedül esélye arra, hogy a közösség és az individuum ügyét egy koherens világképen belül értelmezze.

NEMZETTUDAT ÉS SZEMÉLYISÉG

4. A nemzettudat nem járulékos tartozéka, hanem integráns alkotóeleme személyiségünknek. Minden ember magában hordozza egyéniségének megkülönböztető jegyeit, de személyisége a kulturális környezetével való folytonos kölcsönhatás folyamatában formálódik. A közösségek hierarchiájában egyedül a nemzet képes feloldani a valósi/felekezeti, etnikai és társadalmi ellentéteket, s egyúttal célt, távlatot, mintákat és programot kínálni a személyiség kibontakozásához. Mindez egyfelől aktivitást és kreativitást követel az egyes embertől, másfelől a nemzeti közösség múltjának ismeretét és történelmi örökségének elfogadását is. Annak tudomásulvételét, hogy a magyarság évszázadokon át egymással kibékíthetetlen nagyhatalmak ütköző zónájában élt, s ez a geopolitikai helyzet nem csak államunk önállóságát és biztonságát veszélyeztette. Az állandó fenyegetettség érzése a kultúránkban, szellemi életünkben is mély nyomokat hagyott. A társadalmi hovatartozás különbözőségéből adódó megosztottságon túl törésvonalak keletkeztek az egyének életstratégiái, erkölcsi értékrendjei között is, s e törésvonalak mentén a közügyekhez való viszonyulás végletesen ellentétes személyiségi-alkati sajátosságai is kifejlődtek.

Az ésszerű kompromisszumokat is elutasító „túlfeszített lényeglátók”, a „hivatásos forradalmárok” szélsőséges politikai programokat képviselnek, míg a „hamis realisták” (Bibó István kifejezései) a feltétlen alkalmazkodás propagandistái. E két típus ma is jelen van a kormány jobb- és baloldali ellenzékének soraiban, s párharcuk napjainkban is folytatódik.

NEMZETTUDAT ÉS NEMZETPOLITIKA

5. A nemzet – mint az egyéni és közösségi szuverenitás letéteményese – hosszú évszázadokra visszatekintő történetének legnagyobb erőpróbája előtt áll. Az a kihívás, amely a második ezredforduló évtizedeiben érte, pusztán létét is veszélyezteti, ám egyidejűleg végtelen távlatot is felvillant előtte. A modern korban nem először kerültek szembe egymással a civilizáció vak erői a nemzeti kultúrák érdekeivel, de a kétfajta értékvilág ütközete a mi életünkben vált globális méretűvé. A korszerű nemzet tudatot következőképpen nemcsak az minősíti, hogy hogyan viszonyul a „nemzeti hagyományaihoz”, hanem az is, hogy képes-e megvédeni magát a „végső harcra” készülő ellenfeleivel szemben. A sikeres önvédelemnek több feltétele is van. A médiumokra, a kultúra, az oktatás és a nevelés intézményeire hárul a feladat, hogy életképes hagyományainkat ápolják, míg a politikának azokkal az erővel kell szövetkeznie, amelyek a lokálisan elszigetelt nemzeti törekvéseiket képesek a világpolitika fórumain is képviselni. A nemzet tudat és a nemzetpolitika tehát kölcsönösen függő viszonyban van egymással.

KÖZJÓ ÉS KÖZÜGYEK

Frivaldszky János

„... a törvény semmi más, mint az észnek a közjóra irányuló rendelkezése, a közösség gondját viselőtől kihirdetve.”

Aquinói Szent Tamás

BEVEZETÉS

A politikai közösség célja a közjó. A kormánynak az egész politikai közösség javát kell szolgálnia, ami magába foglalja a közösség tagjainak egyenlő kezelését és az osztó igazságosság elveit.

KÖZPÉNZEK

6. Visszatetszést szül, ha a kormányzat jelentős közpénzek elköltését kiszervezi úgy, hogy erre nem kapott felhatalmazást. A közpénzek az egész politikai közösség javai, a kormányzat által kezelt közpénz a politikai közösség közös vagyona, amit a választásokon felhatalmazást kapó kabinet politikai felelőssége alapján kezelhet a politikai közösség érdekében. A közösséget érintő közbevételek a költségvetést, azaz a politikai közösség közös kincstárát kell, hogy gyarapítsák. A közpénzek minden fillérjével takarékoskodni szükséges, hogy az valóban a közt, annak vagyonát hatékonyan szolgálhassa. Ezért az MNB alapítványainak tevékenységét, illetve a letelepedési kötvények forgalmazásának gyakorlatát e szempontból meg kell vizsgálni. A kereske-

---

delmi (MNKH) és a jegybanki (MNB) külképviseletek létének indokoltságát is át kell tekinteni ebből a szempontból. Minden offshore háttérű céget ki kell zárni a közbeszerzésekből és minden közmegbízásból. Tilos a közpénzekkel hazardírozni, azt brókerházaknak juttatni. A nagyberuházások közös politikai döntések eredményei kell hogy legyenek (olimpia rendezése, stadionok építése, Városliget átépítése).

SZUBSZIDIARITÁS

7. Az állam és a központi kormányzat nem a közjó kizárólagos le-téteményese. A korábbi kormányok neoliberais közpolitika-alkotása a központi kormányzat megerősítését igényelte, de a közjó és a közpoli-tika-alkotás a politikai közösség szubszidiárius szerkezetén nyugszik. A központi kormányzat megerősítésének túlfeszítése a szubszidiaritás elvének ellehetetlenülését eredményezheti, ami a közösségek közjavá-nak sérülésével jár. A kormánynak a közjó előmozdításában, koordiná-lásában, a partikuláris közjavak harmonizálásában és magasabb hori-zontba emelésében van pótolhatatlan szerepe. Ebből következik, hogy majdnem minden közpolitikai területen a szubszidiaritás kell hogy le-gyen a legfőbb vezérelv, a kiindulópont, amely elvet egyébként az Alap-törvényünk nem is tartalmazza. Különösen a közoktatás és a terület-fejlesztés terén szükséges ezen elvet érvényesíteni, hogy az egyes helyi és egyéb közösségek sajátos közjava is érvényesülhessen. Az ember ki-sebb-nagyobb helyi, területi, szakmai és egyéb közösségek tagjaként tar-tozik egyszersmind a nagyobb közösséghez, a nemzethez és a hazához.

8. A központi kormányzat ne egyedül döntse el, hogy mi tarto-zik helyi vagy központi hatáskörbe. A helyi és területi önkormány-zatok feladatait és finanszírozását a szubszidiaritás jegyében, azokkal

együtt, közösen kell áttekinteni. Szintén ellentétes a közjóval a közpolitika-alkotás, a közigazgatás és a közszolgáltatások szinte teljes egészének központi kormányzati hatáskörbe vonása saját döntés alapján, mivel például az intézmények közétkeztetéséről (óvoda, iskola) vagy épületeinek napi karbantartásáról és a szűnyogirtás helyi hatékonyságáról a kormány képtelen központilag megfelelően, jó minőségben gondoskodni.

9. A gazdaságpolitikának elsősorban a családok és a helyi, illetve a regionális közösségek belső erőforrásait kell megerősítenie. Gazdaságunk jelenleg felülről, központilag vezérelt, ezért elsorvadnak a helyi közösségek erőforrásai. Egy ilyen gazdaság nem versenyképes, pazarló, már csak a közbeszerzések rendszeres túlárzásai miatt is. A kis- és középvállalkozói szektor jóval nagyobb támogatásra lenne szükség. Az ország gazdasága – a kiszolgáltatottság miatt – sem épülhet szinte kizárólag a külföldi érdekeltségű (hazai) autóparrára és az uniós források belső elosztására. Ezért a gazdaságpolitikának – a szubszidiaritás jegyében – a családok és a helyi, regionális közösségek belső erőforrásainak erősítését kell megcéloznia.

VÁLASZTÁS, KORMÁNYALAKÍTÁS

10. A választásokon közpolitikai egyezséget kell kötni a szavazókkal, és a megvalósításról egyeztetni kell velük. A választásoknak közpolitika (szakmapolitika) központúnak kellene lenniük, amely a kormányzás irányát és főbb tartalmi elemeit is meghatározza. A választásokon közpolitikai egyezséget kell kötni a választókkal konkrétabb közpolitikai kérdésekben, amelyek megvalósításáról egyeztetni kell velük a kormányzás során.

11. A kormány megalakulását ismét össze kell kötni a kormányprogram elfogadásával. A kormányszatnak a közjót megbízásos értelemben szolgáló szerepét nem szolgálja az, hogy a kormány megalakulása már nem tartalmazza a kormányprogramról való parlamenti szavazást, mert a közjó – választók általi megbízásos – közpolitikai érvényesülése szempontjából nem értelmezhető, hogy a parlament mi alapján adja vagy vonja meg a bizalmat a kormánytól. Így hiába a lehető legjobb szándékú is a közpolitikájában egy kormányszat, a fentiek hiányában akkor sem képes a közjót helyesen szolgálni.

ELLENZÉK, HATALOMMEGOSZTÁS

12. Az ellenzék és a hatalommegosztás intézményeinek visszaszorítása ellentétes a közjóval. A politikai ellenzéknek, valamint a hatalommegosztás által félmjelzett állami és egyéb szervezeteknek azáltal, hogy konstruktívan hozzájárulnak a kormányszat ellenőrzéséhez, fontos szerepe és felelőssége van a jogszerűség érvényesülésében, illetve a közjó alakításában. Ezért ezen erők és szervezetek visszaszorítása, meggyengítése, logikájukkal ellentétes működtetése ellentétes a közjóval.

PÁRBESZÉD

13. A közjó valódi politikai párbeszédet igényel. A közjó érvényesítése a valódi politikai párbeszédet igényli az érintettekkel a közpolitika-alkotás minden területén, ami nem merülhet ki a kormány által szervezett népszavazásokban vagy kérdőíves felmérésekben. Élő és folyamatos közpolitikai párbeszédre van szükség a politikai közösség tagjai és a kormányszat között, a közpolitikai döntéseket az érintettek

kel együtt szükséges meghozni. Az így meghozandó, majd meghozott törvényeket és kormányzati programokat magas szakmai színvonalú hatástanulmányok kell, hogy kísérik. A helyes kormányzás és közpolitika-alkotás megvalósulása érdekében a politikai részvétel kultúráját a közpolitikai szemléletmód elterjedésének kell kísérnie a politikai élet teljes spektrumában, de különösen a kormányzatéban.

CIVIL TÁRSADALOM

14. A civil társadalom szerveződéseinek ki kell lépnie a pártok logikája és érdekei alól. Érdemi szakmai, illetve civil politikai részvétel nélkül nem tud megvalósulni a jó kormányzás, a helyes közpolitika-formálás. Ezért a civil társadalom szerveződéseinek ki kell tudni lépniük a pártok árnyékából és a befolyásából, illetve olyan új szerveződésekre is nagy szükség van, amelyek nem a pártok logikája és érdekei szerint szerveződnek.

ÉLETVÉDELEM

Frivaldszky Edit

„Ha egy nőt szeretet vesz körül, és ismeri a lehetőségeit, nem mond le a gyermekéről.”

Bíró László

BEVEZETÉS

15. A szabadság eltorzult értelmezése zöld utat ad az abortusznak, az eutanáziának és az eugenikának. Az orvosokon keresztül az emberek élet-halál urai lesznek, és ezzel a lehetőségükkel élnek is az Istentől elszakadó, függetlenségre és képzelt szabadságra vágyó életükben. Az ember a Teremtő pozíciójába helyezi önmagát, aki számára nem létezik semmilyen korlát, így széles körben terjed az a nézet, hogy szabadon bánhatunk a születéssel és halállal. Mindezt a szabadságra való hivatkozással teszik, ahonnan egyenes út vezet az abortuszhoz, az eutanáziához és az eugenikához.

ABORTUSZ

16. Az abortuszpártiak azon érve, hogy a megfogant élet még nem ember, az embrionális életek elpusztításához vezet. A magzati élet védelme mellett felszólalók a nők önrendelkezési jogát védőkkel találják szembe magukat évtizedek óta. Bár jogütközésről nem lehet szó, mivel az élethez való jog prioritást élvez az önrendelkezés jogá-

---

val szemben, a vita évtizedek óta nem tud kilendülni ebből a megfeneklett állapotból. Az előbbi oldal azt hangoztatja, hogy az embrió már emberi lény, az utóbbiak széttárják kezüket, és azt mondják, hogy mindez nem bizonyított. És ezzel az érveléssel szabad az út az embrionális életek elpusztításához.

17. Az anya válsághelyzete nem a magzati élet létevel vagy nemlétével oldható meg, hanem az élethelyzet segítségével. A magzat-elhajtás oka elsöprő mértékben az anya válsághelyzete, azaz, az anya élethelyzete áll szemben a magzat életével. Azonban a válsághelyzetet nem kell bizonyítani, elég csak nyilatkozni róla. Ebben a helyzetben a nő, a pár vagy a család nem kap mentális támogatást a válság kezelésére, az utóbbit a rendszer csupán elfogadja mint okot az embrionális élet kioltására. Azonban a válság nem a magzati élet létevel vagy nemlétével oldható meg, hanem az élethelyzet fizikai és lelki segítségével.

18. Az abortuszkérdés a családok megerősödésével oldható meg. Az élethelyzet fizikai és lelki segítésére a legjobb megoldás a megtartó hálóként működő, erős kapcsolatokra épülő család. A családot állami apparátussal (védőnői hálózat), segélyekkel vagy civil szervezetek tüzoltó munkájával nem lehet pótolni. Az abortuszkérdés a családok megerősödésével oldható meg. Rövid távon segíthetne a magzati ultrahangkép kötelezővé tétele az abortuszdokumentációban, továbbá az abortuszt végző orvosok egyértelmű elkülönítése a szülészektől. Az ultrahangképpel tudatosul az anyában a magzat léte és emberi mivolta, emellett bizonyíthatóvá válik, hogy az abortuszt nem a 12 hét után végzik el. (Nemrégiben Várpalotán derült fény arra, hogy egy orvos 12. hét után is végzett abortuszokat az anya kérésére). Az abortuszok és szülések elkülönítése mind a szülő nők, mind pedig az orvosok javát szolgálja: az orvos az egyik percben kioltja egy em-

ber életét, néhány perc elteltével a szülőszobán segít világra hozni egy másikat. Ezt a disszonáns helyzetet oldaná fel egy ilyen jellegű elkülönítés.

19. A társadalomban generációról generációra továbbgyűrűző abortuszgyakorlat kulturális jelenség, amely az oktatáson keresztül a családi életre neveléssel orvosolható. A manapság tapasztalható demográfiai válságot tovább mélyíti a társadalomban generációról generációra gyűrűző abortuszgyakorlat. Az anyák, akik a kommunizmus idején az abortuszt családtervezési módszerként gyakorolták, mára felnőtt lányaiknak – akarva vagy akaratlanul önmaguk igazolására is – egy rövid úton elérhető, mások tudta nélkül elvégezhető „megoldásnak” tartják a nem kívánt helyzetben. Az – akár többször is – bejárt utat, az abortuszt mint családtervezési módszert javasolják lányaiknak, mondván: „Nekem is volt, nem nagy ügy, neked is lehet.” Ezt a társadalomban mélyen gyökerező kulturális jelenséget az oktatáson keresztül a családi életre neveléssel és hasonló programok segítségével lehet tudatosítani és orvosolni. Ilyen családi életre nevelés program sikeresen működik már a kecskeméti SZÉK egyesület gondozásában az iskolai oktatási rendszerbe építve. Élményszerűen, drámapedagógiai módszerekkel élik át a megtermékenyítés csodáját.

EUTANÁZIA ÉS EUGENIKA

20. Magyarországon nem kívánatos az eutanázia legalizálása, amely sajnos, egyre több európai országban teret nyer. Az ellátórendszerek gyengülése, az idősödő társadalom, az aktív keresők arányának csökkenése előrevetíti az eutanázia elfogadásának megerősödését az idősek, a betegek, a fogyatékkal élők körében, de Európában

(Belgium) saját kérésre az egészséges fiatalok körében is legalizálják. Az eutanázia újabb káros következményeinek lehetünk tanúi.

Korunk társadalma elveszítette a „ketten egy test lesznek” valóságát azáltal, hogy a gyermekvállalás teljes mértékben szétválasztható a házasságban megélt testi-lelki-szellemi egységtől. Az emberi élet „létrehozásának” már nem feltétele a házaselet, a technika vívmányai lehetővé teszik az új élet kreálását, a klónozást és a genetikai módosítást. Az erkölcsi érzékünk tompulásával megjelenik és törvényesíthető a magzati szervkereskedelem és a béranyaság intézménye.

CSALÁD ÉS KÖZÖSSÉG

21. A család alapvető feladatait vissza kell venni az államtól. Az individualizmus járja át öregedő társadalmunkat, a család szerepe, megtartó ereje elhalványult. Mit jelent ez a jelenlegi történelmi-gazdasági-társadalmi helyzetben? Az étellel kapcsolatosan nagyon sok felelősséget áttoltunk az államra, a család szerepét átvették az állami ellátórendszerek. Egészségügyi intézményekben születünk és halunk meg, a párválasztásról az iskolában vagy a szórakoztatóipar termékein keresztül tanulunk, a krízishelyzeteinket – munkanélküliség, nyugdíj, betegség – az állami rendszer oldja meg. Ezen a területen a család feladatait vissza kell venni az államtól, és az egyéni felelősség körébe kell helyezni. Annál is inkább, mert a csökkenő számú aktív keresők által fenntartott rendszerekre nem bízhatjuk például az idősödő nagyszüleinket és szüleinket. Egy egykének született gyermek nem tud eltartani két vagy több szülőt, tekintve a válások és újrَاهázasodások számát.

A közösségek megerősítése jelenti a megoldást erre a helyzetre. A közösségeké, amelyek pótolhatják a hiányzó pilléreket a foghíjas családokban, és megtartó erejükkel befoldozhatják az ellátórendsze-

reken tátongó réseket. Ha a munkahelyek és a nagyszülők távolsága nem teszi lehetővé, hogy a generációk egymáshoz közel éljenek, így a nagyszülők besegítsenek a gyerekek nevelésébe, az idősebb generáció nem vér szerinti, hanem „örökbefogadott” nagyszülőként vehet részt a család életében. Ezt az egyházi közösségekben már működő gyakorlat.

A KERESZTÉNYEK FELELŐSSÉGE

22. A keresztényeknek elméleti diskurzus helyett cselekedniük kell. Az életvédelemmel és családvédelemmel foglalkozó civil szervezetekre sötétben pislákoló mécsesként tekintenek sokan. Pislákoló fény nem elég a világot elárasztó életellenes ideológiával szemben. A keresztények kötelessége, hogy ne csak tudjanak a problémákról és elméleti síkon folytassanak diskurzust, hanem lépjenek a tettek mezejére, és keresztény hivatásuk megélésével, tettekkel közvetítsék értékrendjüket a környezetük felé.

FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS – TEREMTÉSVÉDELEM

Nemes Csaba–Rohály Gábor

„A probléma gyökeréig kell jutnunk, és szembenézni a mélységes morális válság egészével, melynek a természet pusztítása csak az egyik súlyos jelensége.”

Szent II. János Pál pápa

A konzervatív szemlélet sajátja a megőrzés, azaz a hagyományok tisztelete, a kultúra és a természet sokszínűségének megőrzése, egyszerűen kifejezve a teremtett világ védelme.

GLOBALIS FELMELEGEDÉS ÉS EGYÉNI FELELŐSSÉG

23. Az éghajlatváltozás nem elkerülhető, de mértéke és hatása csökkenthető, ehhez azonban mindnyájunknak változnunk kell. Az éghajlat önmagában is befolyásolja, hosszú idő alatt meghatározza környezetünket, a talaj minőségét, hatással van vizeink járására, közvetlen kereteket ad a növények és állatok életviszonyainak. Elszenvedői vagyunk a sokasodó szélsőséges időjárási eseményeknek, elemi csapásoknak. Sokan úgy gondolják, hogy a mindannyiunk számára is érezhető éghajlatváltozás természetes folyamat, amihez csak alkalmazkodni kell, Magyarország kis ország, ez ellen nem tehetünk semmit. Az elmúlt harminc év könyvtárnyi tanulmánya arról szól, hogy az éghajlatváltozás az emberi tevékenység következménye. A klíma-

---

változás valószínűleg az ún. üvegházhatású gázok térben és időben extrém intenzitású kibocsátása, valamint egyéb, pl. a földfelszínt átalakító folyamatok következménye. A fenyegetés komoly, a csapadékviszonyok átalakulása, a kiszámíthatatlan elemi csapások extrém terméskiesést, aszályokat és árvizeket okoznak, s akár több százmillió embert otthonának elhagyására késztetik. Civilizált világunk sérülékenyebb, jobban függ a természet változásaitól, mint elődei, káros hatásait csak összefogással lehet csökkenteni. Mindnyájunknak változnia, változtatnia kell életének menetén, amivel elkerülhetjük a katasztrofális következményeket: fokozatosan, egyszerre csak egyet lépve, közösségben, szelíd, kitartó hittel.

HAZÁNK TERMÉSZETI KINCSEI ÉS VÉDELMIK

24. Rendkívüli kincsünk a víz és a termőtalaj, amit tudatosítanunk és védenünk kell. Hazánk különösen gazdag felszíni és felszín alatti vizekben. Különös veszélyt jelent, hogy a légkörből, a településeinkről és a hulladékokból minden civilizációs szennyeződés közvetlenül vagy a talajon keresztül a vizeinkbe kerül. A talajréteg nemcsak Európa más részein, hanem nálunk is sokkal gyorsabban fogy, mint ahogy keletkezik, ráadásul nemcsak a mennyisége, hanem a minősége, tápanyag-diverzitása is csökken. Ismert technokrata válasz a különböző, talajt nem igénylő üvegházi vagy a városok alagsorában napfényt sem igénylő helyettesítő technológiák, ezek azonban korlátozottan használhatók és energiaszorgók.

ÖKOLÓGIAI MEGTÉRÉS

25. Magyarország természeti értékeinek megmentéséhez ökológiai megtérésre van szükség. Hazánk természeti adottságai és a még fennálló biológiai sokféleség kiemelkedő értéket jelentenek. A klíma, a talajréteg, a vizek, a természetes és már sok száz év hagyományát bíró természetett növényekkel és az itt élő állatfajokkal együttesen egy önálló, ún. *pannon biogeográfiai térséget* alkotnak, amely az elmúlt évtizedek degradációja ellenére még mindig különleges értéket hordoz magában. Összesen nyolc önálló, biogeográfiai térség van az Európai Unióban. Annak ellenére, hogy például 2004 óta a mezőgazdasághoz csatlakozó biológiai sokféleség harmadával csökkent, a teremtett világ ajándékba kapott sokszínűsége Magyarországon még megmenthető. „A megőrzés magatartása nem pusztá hatalomgyakorlás, hanem elismerés és dicsőítés is” írja már 2008-ban a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia körlevele „a teremtett világ védelméről”, ami annak idején úttörő vállalkozás volt. Szent II. János Pál és Ferenc pápa nyomán azt valljuk, hogy „ökológiai megtérésre van tehát szükség”, „annak a hivatásnak a megélése, hogy védelmezői legyünk Isten művének, lényegi része az erényes életnek, nem valami szabadon választható feladat, s nem is a keresztény tapasztalat másodlagos szempontja” (Laudato Si, 217. pont).

KÖZÖSSÉG ÉS SZOLIDARITÁS

26. Fel kell ismerni az egymásra utaltságunkat és az egymás segítségében rejlő örömforrást. Összetett, bonyolult és ezért egymásra utalt társadalomban élünk. Nagyszüleink idejében egy falusi gazda a sajátjából akár hónapokon keresztül élélt, ma egy-két napot is nehezen

vészelnék át, ha mások nem támogatnak villannyal, vízzel, élelemmel, mással. Ehhez képest az a kép él a fejünkben a társadalomról, hogy egyedekre esik szét. A konfliktus szembeötlő. Ahhoz, hogy jól működjön a társadalom és ki-ki megtalálja benne a helyét, fel kell ismerni egymásrautaltságunkat és az egymás segítésében rejlő örömforrást. Ebből a forrásból gyarapodhat a társadalom legfontosabb kötőanyaga, a bizalom. Hogy ez mennyire fontos, mi sem bizonyítja jobban, hogy az utóbbi időkből megszapordott terrortámadások pont ezt próbálják lerombolni. Az egyéni jóllét és a közjó harmóniája, ideértve a jövő nemzedékeinek igényeit is, adja a közösségi sors és a jövő kapcsolatát, amelyet a bizalom, a hit és az állandóan formálódó nyugtalan tudás egyensúlya határoz meg. Elsődleges eszközünk a hagyományainkra épülő, közösségben megélt kulturális adaptáció, értékeink védelme, és ismereteink fejlesztése és szükséges mértékű alkalmazása.

FELELŐS FOGYASZTÁS

27. Ellen kell állnunk a „fogyasszunk többet” kísértésének, és a „tudatos fogyasztásra” kell nevelnünk egymást. Minden ember alapvető célja, hogy boldoguljon, általa érdemesnek tartott célok felé haladjon. Abban már nagyon eltérünk, hogy mit választunk ilyen célnak. Nagy a kísértés, hogy – a fogyasztói társadalom ránk ömlő „ajánlásait” elfogadva – leragadjunk az anyagi javak halmozásánál, mind jobban rontva ezzel gyermekeink életfeltételeit, és mind nagyobb terhet róva a környezetre a nyersanyag- és energiafogyasztásban és a hulladéktermelésben. Fel kell ismerjünk, hogy a fogyasztásösztönző gazdaságpolitika ellentétes a teremtésvédelem elveivel. Ezzel szemben a tartós jóérzést biztosító tényezők, mint pl. tartozni valahová, hasznos tagjának lenni egy közösségnek, nem tárgyakhoz, hanem emberekhez

kötődnek. Egy emberi léptékű, élhető társadalom megteremtéséhez és megerősítéséhez létre kell hozni, illetve működésükben támogatni kell azokat a közösségeket, ahol a tagok valódi kapcsolatot ápolnak egymással, bíznak egymásban, segítik a rászorulókat. Kutatások szerint ezek helyhez kötődő kis közösségek, amelyek közös alap (pl. hit, érdeklődés, lakóhely) mentén szerveződnek. Elsődlegesen ekkora méretben működik a szolidaritás, az irgalom, nem vész el a kölcsönösség. A lokalitás képes megmutatni legélesebben az ember, a társadalom közösségi békéje, a természeti erőforrások, és a gazdaság lehetséges harmóniáját, életünk hittel teli immunrendszerét. Előbbiek organikus együttléte túlmutat a GDP által meghatározott világon, hiszen a „jólét” nem a növekedés és fogyasztás által feltétlen meghatározott, hanem a közösségi, családi, baráti létminőség által irányított, sajátosan nem pazarló-felhalmozó, hanem a lét megosztásán alapuló állapot, amire az ember eredendően született.

28. Fenntartható jövőnk kulcsa az identitásában megerősödött közösségek szolidáris együttműködése egymással és a természetel. Végigtekintve az elmúlt 50 év társadalmi-gazdasági átalakulásain, szinte láthatatlanul vette át az uralmat a „használd és dobd el” viselkedés formája, amit Ferenc pápa – elődei intencióit összesűrítve – a „selejtezés kultúrájának” nevez, amely egyaránt érinti a kirekesztett embereket és a gyorsan hulladékká váló dolgokat. Márpedig ez a kultúra már érezhetően életellenes! Ezért fontos a jelenleg szükségszerűen gazdasági sikereket adó nagyüzemi megközelítés mellett a magas minőségű és tartós termékeket előállító, helyi erőforrás alapú kis és közepes vállalkozások exponenciális gyorsaságú növekedése. Az organikus jövőt az erős regionális kötődésű munkaadók és alkalmazottak kölcsönösségen alapuló színes hálózata adja. A kisebb-nagyobb ipari és mezőgazdasági egységek egyre inkább „technikai ökosziszté-

maként” egymás hulladékká vált energiáját és anyagát önfenntartóan újrahasználgják, újrahasznosítják a körforgásos gazdaság elvei szerint. Az így kialakuló közösségek erős helyi és regionális identitásukból adódóan szolidáris, befogadóképz, igazi közösségekké válnak. Kiseb-
bek lesznek a szeméthegek, és egyetlen egy jóakarató ember sem érezheti magát feleslegesnek.

EGYHÁZI ÉLET

Tokár János

„Mi, keresztények, folyamatosan arról beszélünk a tehetetlenség, a lustaság és a gőg könnyeivel, hogy teret veszítünk. Csakhogy nem a világ részesült Krisztusban, hanem mi, hogy átadjuk őt a világnak. Isten a mi szívünkéből vonul vissza; csakis bennünk zajlik a kereszténység térvészése.”

Georges Bernanos

A KERESZTÉNY EMBERT ÉRINTŐ MINDENNAPOS HATÁSOK

29. Magyarország újraevangelizálására van szükség. Jézus Krisztus tanítványa eleven építőköve az őt körülvevő társadalomnak, ugyanakkor kibontakozik benne az Örökkévaló eljövendő Országáé. Benne él a világ forgatagában, miközben szívében az égi haza iránti vágy ég. Értelmezi és értékeli mindazokat az erőket, amelyeket korunk alternatívaként felmutat számára, és Isten Lelkének világosságánál, az egyetlen viszonyítási pontból, Isten megtestesült szeretetéből, Jézusból kiindulva keresi élete megoldását. A posztmodern Európát és benne Magyarországot ízig-vérig átítatja a zsidó-keresztény hagyomány. Igaz ez akkor is, ha ezt nyíltan vállalja és megvallja, és akkor is, ha tagadva semlegesnek mutatkozik. A magyar történelem ezer éve, a keresztény múlt jó talaj lehet az „új evangelizáció” befogadására. Bár számos életmodell, emberi méltóság- és önérvényesítés-eszmény (liberalizmus, konzumizmus, relativizmus) az „itt és most” örömeivel kecsegtet, de nem nyújt semmilyen jövőképet, nem ad nyugalmat, reményt a szívnek és elmének.

A Jézus Krisztusban való hit nem ígér könnyű életet. Sőt mind az Isten megismerése, mind az embertárs iránti tevékeny szolgálat önfeláldozást kíván. Ennek ellenére ma is bőségesen találkozhatunk

a keresztény értékek melletti elköteleződés szép példáival. Megnyíltak a határok, a technika fejlődése révén pillanatok alatt eljuthatunk akár virtuálisan, akár a valóságban is mindenfelé. Az ember élvezi ezt a határtalan szabadságot, mégis, az egyetlen viszonyítási pont elvesztésével egyre talajtalanabbá, önmagában egyre bizonytalanabbá válik. Saját válaszait, sőt egész énjét illetően is kétségek között vergődik.

AZ EGYHÁZAK BELSŐ ÉLETE

30. Nem tanítókra, hanem tanúságtevőkre van szükség. A hagyományos vallásosság a maga életstílusával csendes, visszafogott válaszra képes. Emellett folyamatosan jelennek meg erős spirituális töltettel rendelkező kisközösségek, szerzetesi műhelyek. Bennük elevebb a missziós szándék. Egyre elfogadottabb az a felismerés, hogy ma nem annyira tanítókra, mint inkább tanúságtevőkre van szükség. Ott van eleven gyülekezet, *ecclesia*, ahol a személyes hit élménye és ereje megszólítja a környezetet. A keresztény közösségekben fontos szerep jut a karizmatikus, hiteles személyiségeknek.

31. Jézus az evangélium hirdetését adta egyetlen feladatul az egyháznak. Ebben az egyházi vezetőknek kulcsszerepet kell adniuk a személyes hittel rendelkező, misszióra kész laikusoknak. Mind a helyi, mind a regionális egyházi vezetőknek elemi feladata kiválasztani, küldetést adni és a legszorosabb munkatársakká tenni a Teremtő ajándékainak e hordozóit. Az előregedő, többségében a hagyományos vallásosságot felkaroló és művelő papság, lelkészek számára is bátorító, jövőt ígérő egy-egy mélyen elkötelezett, missziós munkára kész testvér vagy közösség jelenléte.

32. Több figyelmet kell fordítani arra, hogy a papok, lelkészek, szerzetesek állapota és felkészültsége kielégítő legyen. Jelenleg a papság jelentős részének lelki, mentális, erkölcsi és fizikai állapota nem megfelelő ahhoz, hogy Krisztus üzenetét hatékonyan el tudja juttatni az emberekhez. A félresiklott, a maga karrierjét kereső, építgető, a saját hobbijának élő, rejtett vagy nyilvános bűnökben vergődő életutak tragédiái. Ezek nemcsak a papokat, lelkészeket terhelik, hanem az egész közösséget, gyülekezetet is. A kényelmet kereső, a társadalmi elithez dörgölődző, kicsinyes, anyagi papok, lelkészek taszítók, még akkor is, ha ideig-óráig a sikereikben tetszelegnek. A semmitmondó, felkészületlen, hithiányos, ezért papos-lapos beszédek távol tartják az embereket Isten házából.

A papságra, lelkési hivatásra felkészítő intézmények – tisztelet a kivételnek – nem iskolái az alázatos, egyszerű, mindenkit elfogadó és befogadó egyháznak. Nem a szegény, vándorló, másokért áldozatot vállaló és szenvedő Üdvözítő életútja megtapasztalásának a műhelyei. Az értelmi, adminisztrációs, rituális formásokra figyelő képzésen túl nem szabadna elhanyagolni a szív, a lelkület és a szociális érzékenység csatornáinak az ápolását.

AZ EGYHÁZAK TÁRSADALMI ÉLETE

33. A társadalom nagyobb része ma kívül marad az egyházak mindennapi életén. A kereszténység legnagyobb kihívása mindig is a misszió volt. A nem vallásos, közömbös, esetleg ellenséges világban megmutatkozni, ott tanúságot tenni az evangéliumról, sőt provokálni az evangéliumi igazsággal. Fontos, hogy vállaljuk fel a társadalom különböző irányultságú felszólalói között a rendszeres, szervezett keresztény válaszadást az új és új helyzetekben felmerülő kérdésekre

(migráció, mélyszegénység, a falvak lelki-mentális sorvadása, a pénzvilág uralma, a bántalmazások, a környezet elleni vétek, a virtuális világnak kitettség stb.).

A keresztény média merjen kritikus kérdéseket feltenni saját egyháza felé, túl az információátadáson szóljon mélyebb tartalmakról is, tárjon fel mélyebb összefüggéseket is. Közöljön olyan, keresztény igazságokat elemző írásokat, amelyek el- és továbbgondolkodásra készítenek, amelyek nem annyira lezáró „dogmatikus” válaszok, hanem inkább probléma-központú, a megoldásra nyitó, a szellemi szabadságra építő, éppen ezért megkerülhetetlen megnyilatkozások.

34. Az egyházaknak vissza kell szerezniük a hitelességüket. Az egyházakból az emberi közösség a külső aktivitást látja. A színpompás események, ünnepek, az oktatásban történő térnyerés inkább megosztást, míg a rászorulókért, szegényekéért tett legkisebb jó is szimpátiát vált ki. Legyen aktív és kreatív válaszuk a roma-integrációra, a cigánység morális, szellemi-lelki fölemelkedésének elősegítésére. A keresztények a bajban, különösen a katasztrófhelyzetekben mutassák meg, hogy a rászorulók jó barátai.

A társadalmi szolidaritás terén a spontán segítőkészség mellett szükség van a hosszabb távú, előremutató, magas fokú szervezethez tartozó tervekre is. Az egyházi köz- és felsőoktatás legyen a társadalom számára az evangélium kovásza, a keresztény tartalomra és a minőségre helyezze a hangsúlyt. Ezért elengedhetetlen a tanúságtevő vezetők és hitoktatók kiválasztása, képzése. Főként ott van rájuk nagy szükség, ahol a tanári kar többsége messze áll a hit belső örömétől. A szakmát vagy még azt sem tanuló falusi fiatalok egyre nagyobb része nem részesül a keresztény tanításban!

ÖKUMENIZMUS, KÖZÉLET, NEMZETI ÖSSZETARTOZÁS

A nem hívő társadalmi többség számára az egyes egyházak több száz éves történetéből többnyire az ellentmondások, botrányok, bűnök a szembeötlőek, ami megnehezíti az együttműködést. Ezt a személyesség, a szolgálatkész emberség, a keresztény morál hiteles és derűs megélése és a társadalmi igazságosságért való küzdelemben mutatott együttműködő részvétel orvosolhatja.

35. A kereszténydemokrata pártoktól mindenki nagyobb tisztességet és szerénységet vár el. A közéletben vannak pártok, melyek szellemisége közelebb áll a zsidó-keresztény hagyományhoz, és vannak olyanok, amelyeknek a nézetei ellentmondanak e hagyománynak. A magukat kereszténydemokratának, konzervatívnak és nemzetinek nevező pártoktól a keresztények és a nem keresztények joggal várnak el nagyobb szolidaritást, a saját hatalmi és anyagi érdekektől való nagyobb szabadságot, tisztességet, szerénységet és becsületességet. A csalódások ritkán származnak félreértésből.

A „halál civilizációjával” szemben az elkötelezett keresztények továbbra is képesek őrizni az élet szentségét, a családi élet méltóságát, a több gyermek vállalásának eszményét és a nemek különbözősége csodájának tiszteletét.

Az egyházak, a rájuk épülő karitatív és egyéb társadalmi szerepet vállaló szervezetek ma is kiemelkedő szerepet játszanak a határon túl élő testvéreink szolgálatában, a közösségteremtésben.

EGÉSZSÉGÜGYI ALAPELLÁTÁS, SZAKELLÁTÁS

Gaál Péter – Pásztélyi Zsolt – Szalai Márta

„Gyertek hozzám mindnyájan, akik elfáradtatok, s akik terhet hordoztok – én megkönnyítlek titeket.”

Mt 11,28

BEVEZETÉS – KERESZTÉNY ALAPVETÉSEK

36. Az egészségügyi rendszer teljesítményproblémáit a hagyományos közgazdasági megközelítéssel nem lehet megoldani, csak a keresztény értékekre építve. Az egészség egyszerre egyéni és közösségi felelősség. Az egészségügyi rendszer jelen állapotában teljesítményproblémákkal küzd, amelyek megoldásában különös szerepe van a keresztény értékeknek. Ezekre építve a hagyományos közgazdasági megközelítéssel nem megoldható kihívásokra is választ lehet adni, és így olyan, egyébként kulcsfontosságú területek is figyelmet kapnak, amelyek közgazdasági szempontból nem tűnnek fontosnak.

37. A kormányzati központosítás háttérbe szorította az egyéni felelősséget és cselekvést. Az egyén elsődlegessége és személyes méltósága, a közösség szolidaritása és a szubszidiaritás együttesen kell, hogy meghatározza az egészség fejlesztésére létrehozott társadalmi intézmények működését. Az elmúlt időszakkormányzati intézkedései a szolidaritás erősítésének jegyében nagymértékű központosítást valósítottak meg, amelyek óhatatlanul háttérbe szorították az egyéni és a kisebb közösségek öntevékenységét, felelősségtu-

---

datukat. A központi kormányzatnak ezt orvosolandó a szubszidiaritás erősítésével az egyének és közösségek felelősségvállalását kell elősegítenie.

38. Az ellátórendszert megújításának részét kell hogy képezze az egészségügyi dolgozók hozzáállásának megváltozása. Az ellátórendszer nehéz helyzete gyakran vált ki frusztrációt mind az egészségügyi dolgozókból, mind a betegekből és hozzátartozóikból. A közömbösség, a lelketlenség, az agresszió terjedése erodálja a bizalmi tőkét. Elkötelezett emberek nélkül – akik a nehéz helyzetekben is képesek példamutatásra az emberi méltóság tiszteletében és az irgalmasságban – nem lehet az ellátórendszert megújítani. A keresztény elvek érvényesülése a hívő és nem hívő emberek számára egyformán jó, de a hívő keresztényeknek ezzel kapcsolatban többletfeladata van. Például az irgalmasság éve különösen a katolikus hívők számára lehetőség arra, hogy minden rászorulóban újra felfedezzék Jézus Krisztust.

RENDSZERPROBLÉMÁK ÉS LEHETSÉGES MEGOLDÁSAIK

39. Recseg-ropog a társadalombiztosítás 150 éves rendszere, sokan igyekeznek a járulékfizetés alól kibújni. Honfitársaink egyre kevésbé érzik magukénak az egészségbiztosítást, erősödik a magánellátás szerepe, amely elszívja a külső tényezők miatt is egyre fogyó szakembereket. Pedig a rendszer a szolidaritáson, az elesettek társadalmilag szervezett megsegítésén alapul, a keresztény etika hagyományaira, alapelveire épül, és mint ilyen, Európa egyik legnagyobb vívmánya. A betegség költségterheinek átvállalásával a rendszer segít a betegségek okozta elszegényedés megelőzésében. A rendszer erodálódását a kormányzati politikában igyekezni kell ellensúlyozni. Legyen

pontosan meghatározott, milyen ellenszolgáltatásokat nyújt a társadalombiztosítás, fokozni szükséges a transzparenciáját. Ezzel láthatóvá válik a működése, jobban „bent tarthatók” az egyre inkább kifelé kacsingató módosabb rétegek, és fenntartható a szolidaritás.

Jelentsen vonzó karriert a társadalombiztosítás (mint ágazatirányítás és mint alkalmazotti karrierlehetőség) a benne dolgozó szakembereknek, hogy szakmai színvonala fenntartható maradjon.

A társadalmat jobban kell tájékoztatni az egészségügy működéséről, mert ez csökkentheti a tömegek elidegenedését a rendszertől. Számos olyan kérdés van, amely a szemléletformáláson keresztül hosszú távon megváltoztatná a polgárok hozzáállását, növelné a felelősségtudatukat, és csökkentené a most sokszor szükségtelenül igénybevett szolgáltatások mennyiségét.

40. Az ellátandó feladatok indokolatlanul magas hierarchikus szintre tolnak fel. Az egészségügyi rendszer teljesítményproblémái elsősorban arra vezethetők vissza, hogy a működés során a magasabb hierarchikus szinten elhelyezkedő szereplők indokolatlanul vonnak el olyan feladatokat az alacsonyabb szintű szereplőktől, amelyeket azok nemcsak kompetensen, eredményesebben, hanem kisebb költséggel lennének képesek ellátni. Például kórházban kezelik azt a beteget, akit a háziorvos vagy a szakrendelő is el tudna látni. Az orvos adminisztrál, a diplomás ápoló ágytálazik, a krónikus belosztályok szociális feladatokat látnak el.

A közvetlen irányítás helyett a rendszerszintű egészségpolitikai célok elérésében nagyobb hangsúlyt célszerű fektetni a finanszírozási ösztönzőkre, mind szervezeti, mind pedig ellátotti szinten. A megfelelő finanszírozási technika megválasztása a kulcsa többek között a minél alacsonyabb szintű definitív ellátás ösztönzésének (járóbeteg-szakellátás, hospice, otthonápolás), a szociális esetek áthelyezésé-

nek az egészségügyből a szociális ellátórendszerbe, a népegészségügy megerősítésének, valamint a hálapénz megszüntetésének is. Mindezekhez elengedhetetlen a társadalombiztosítás szolgáltatásvásárlói szerepének erősítése, amelyhez az OEP korábbi intézményi formájának megőrzésére, autonómiájának fokozására van szükség.

4.1. A fekvőbeteg-ellátás átalakítása előtt a kórházi szektor környezetét adó alrendszereket kell megerősíteni. A jelenlegi helyzet kialakulásában az is szerepet játszott, hogy a mindenkori egészségügyi ágazatvezetés – a probléma súlya miatt érthető módon – rendre a rendszer legnagyobb költségvetésű, ám a környezet megváltoztatása nélkül nem átalakítható részén, a kórházi szektorban igyekezett rendet teremteni a szétcsúszott, torz feladatmegosztásban. E tekintetben paradigmaváltásra van szükség: először a kórházi szektor környezetét adó alrendszereket, a népegészségügyet, a járóbeteg-ellátást és az -ápolást, illetve a szociális ellátást kell megerősíteni ahhoz, hogy a fekvőbeteg-ellátás szerkezeti torzulásaihoz érdemben hozzá lehessen nyúlni.

4.2. A gyógyszerreklámok által ígért gyors gyógyulás helyett a megelőzésre kell helyezni a hangsúlyt. A szemléletformáláson alapuló prevenció egyre nagyobb jelentőséggel bír az egészségmegőrzésben, javításban. Ellensúlyozni szükséges a médiumok sokszor ártalmas hatását, amely a gyógyszerreklámokon keresztül a gyors gyógyulás reményét sugározza, háttérbe szorítva a betegségmegelőzést. A gyógyszerreklámok mellett kötelezően meg kell jelennie a társadalmilag fontos ismereteknek is. Az egyéni egészségmegőrzést és megelőzést innovatív programokkal célszerű ösztönözni, ezen belül kiemelt szerepet kell hogy kapjon a testmozgás kockázatcsökkentő szerepe, folyamatos támogatása.

AZ ÁPOLÓI PÁLYA

4.3. Az ápolói pálya nem versenyképes alternatíva az érettségizett továbbtanulók számára. Sokat beszélünk az orvoselvándorlásról, de az ápoló pálya humán erőforrásának színvonala is romlik. Az ápolóképzést végző intézetek száma egyre nő, míg a képzésben részt venni szándékozók létszáma csökken. A hallgatói létszám megtartása érdekében jelentős tanulmányi könnyítéseket adnak az intézetek, melynek egyenes következménye az egyre romló minőségű oktatásból kikerülő, hiányos tudású ápoló. A motivációk között nem jelenik meg vagy hangsúlytalanra vált az ápolói pálya szépsége. Az ápolók iskolai végzettsége különböző szintű, de az ehhez rendelt kompetenciakör, illetve munkakörök ezt legtöbbször nem tükrözik. Nincs lehetőség a szakmai fejlődésre, a tapasztaltabb, képzett ápolók elismerésére. A különböző ápolói képesítések mellé nincs kialakítva a megfelelő kompetenciakör, illetve nincs kompetenciakörökre osztva a munkafolyamat.

A probléma lehetséges megoldásai közül hármat emelünk ki. Ösztöndíjak bevezetésével motiválni kell az ápolói pályaválasztást. Szigorítani kell a képzőhelyek szabályozását, az ápolóhallgatókat fel kell készíteni, hogy gyakorlatban is alkalmasak legyenek magas szintű és biztonságos ellátást nyújtani. Meg kell oldani a kompetencia kérdéskörét, amely több problémára is gyógyír lenne: a dolgozók egyfajta szakmai megbecsülést élhetnek meg, és értelmet kap a tanulás; a magasabb iskolai végzettséggel növekszik a bérezés is; nagyobb szakmai háttérrel tudnak biztosítani a betegellátás területén; a betegellátás munkafolyamatokra bontása fokozza a specializációt és javítja az ellátás minőségét.

SZOCIÁLPOLITIKA

Lakner Zoltán Lehel

„Ebben az életben nem tehetünk nagy dolgokat. Csak kis dolgokat tehetünk, nagy szeretettel.”

Teréz anyja

BEVEZETÉS

A rendszerváltozás óta eltelt negyedszázad után a magyar valóságot még mindig a mindennapi megélhetés gondjai, a szegénység, a szociális biztonság iránti vágyakozás jellemzi. A kezdetek politikai átrendeződése után a szociálpolitika is rendszerváltó folyamatokat élt át, azonban a – szocializmus éveiben ha alacsony színvonalon is, de mégiscsak stabilan működő – szociális kiegyenlítő vagy inkább mérséklő struktúrák elvesztése miatt a lakosság túlnyomó többségének a biztonság elvesztése lett a társadalmi alapélménye. Ez politikai bizalmatlansághoz vezetett, a szabadság íze megkeseredett a szánkban. A rossz hangulatot tetézte, hogy a szerkezetváltással együtt járó gazdasági visszaesés miatt akkor csökkentek le az állam bevételei, amikor a lakossági szükségletek rendkívüli mértékben fölerősödtek. Az állammal szembeni lakossági elvárások egyfajta „szocialista szokásrend” szerint tovább működtek, sőt növekedtek anélkül, hogy erre az államnak a képessége megmaradt volna.

ELLÁTÓRENDSZER ÉS ÉLETSZÍNVONAL

44. Szociális rendszereink az európai közép szintjén, esetenként afölött szolgálnak, de fejlettségük egyenetlen. A társadalom végzetes szociális kettészakadása az állandóan sulykolt jóslatok ellenére sem következett be. Ebben komoly szerepe volt annak is, hogy viszonylag gyorsan kibontakozott a rendszerváltó új szociálpolitika, és ingadozva ugyan, de mégiscsak megerősödött a szociális teljesítményt megalapozni képes nemzetgazdaság. Kiépült egy korszerűnek mondható többszektorú szociálpolitika, és folyamatos fejlesztések mellett – bár hiányokkal és esetenként lemaradásokkal küszködve, de – az európai átlagnak megfelelő, helyenként azt lényegesen meghaladó színvonalú ellátó és szolgáltató rendszert működtetünk. Egyes szociálpolitikai hungarikumaink, mint például a falu- és tanyagondnoki szolgálatok, a szociális földprogramok vagy az Európában mintaszerűnek értékelt gyermekvédelmi és családtámogató rendszereink, idősellátásunk egyes elemei messze meghaladják a jóléti Európa színvonalát. Jövedelmi viszonyaink azonban az állandó ingadozások és bizonytalanságok közepette nem érték el a stabil, polgári életmódhoz szükséges szintet. Kialakulóban van, de nem erősödött meg egy középre támaszkodó társadalomszerkezet, s a mélyszegénység és az alsó középrétegek instabilitása lefelé húzza életminőségünket és szociális közérzetünket egyaránt.

45. A magyar életszínvonal és életminőség az európai középmezőny felső sávjába esik. A jövedelmi szegénység magasnak mondható, noha megegyezik, sőt a legutóbbi évben már az Európai Unió 17%-os átlaga alá került. Az egyenlőtlenségek, némi csökkenés mellett, ugyancsak megfelelnek az európai átlagnak, azonban a túlzottan átpolitizált hazai légkörben sötétebbnek látjuk a helyzetet a valóságosnál. A közbeszéd állandóan a szegénység terjedéséről, mélyüléséről

ről szól, miközben a mértékadó kutatóhelyek (KSH, TÁRKI) 2012–2013 óta minden háztartástípusban a szegénység szűkülését mérik. Nem is lehet másként, hiszen a családokra nehezedő terhek az állami intézkedések nyomán enyhültek, a gazdaság és a költségvetés helyzete stabilan és folyamatosan javul, a foglalkoztatás szintje, a lakosság reáljövedelme és fogyasztása növekszik, a munkanélküliség csökken, infláció – a „szegények adója” – pedig gyakorlatilag nincs.

FELZÁRKÓZÁS

46. Magyarországon Európa legjelentősebb felzárkózást segítő programja valósul meg, bár a romák szociális helyzete továbbra is sokkal rosszabb a többségi társadalomhoz képest. A 2011-ben elfogadott és Európának is mintaadó Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia a mélyszegénységben élők, különösen a romák felemelését célozza. Végrehajtásában figyelemre méltó, hogy a szegénység újratermelődési spiráljainak megtörését célzó intézkedések már a korai gyermekkortól elérik a roma közösséget. A kisgyermekkorai szocializációs hátrányokat ledolgozandó Biztos Kezdet Gyerekházaktól a hároméves korra leszorított kötelező óvodáztatáson át az általános és középiskolai, ún. második esély típusú programokon keresztül a felsőoktatási roma szakkollégiumok hálózatáig tartó munka meg kell hozza az eredményeket. A felnőtt, képzetlen munkaerő jelentős részének képzéssel egybekötött foglalkozásokba történő bevonásától is remélhetők eredmények, amelyek járulékos haszna az együttélési konfliktusok enyhülésével mérhető. Mindazonáltal tény, hogy a romák szegénysége, egyes jellemzőik látványos javulása ellenére is, gyakorlatilag stagnál, és szociális mutatószámaik többszörös különbséget mutatnak a többségi társadalomhoz képest.

47. A szegények felzárkózását a foglalkoztathatósághoz és a munkakultúrához segítő szociálpolitika teszi lehetővé. Egyes szakmai körök dogmatikus érvelése kiiktatna minden olyan intézkedést, főleg a családpolitikai természetűeket, amelyek nem csak a legszegényebbeket célozzák. Érvelésükkel gátat emelnek egy korszerű, célzott és differenciált szociális rendszernek. Elveik szerint egy elvárások és saját erőfeszítés nélküli támogatási rendszerre van szükség. Ez a felfogás és gyakorlat a szegénység csapdájában tartja az érintetteket, és figyelmen kívül hagyja az emberi méltóság természetét, melyben a szabadság és felelősség egymás feltételeként képes csak fölemelni az embert a passzivitásból és szociális kizáródásból. A foglalkoztathatósághoz és a munkakultúrához segítő szociálpolitika viszont kinyitja a felzárkózás lehetőségeit. Ezt a folyamatot erősíthetik a lehetőség szerint képzéssel és kompetenciánöveléssel összekapcsolt közmunkaprogramok, melyekkel közelebb lehet segíteni a mélyszegénységben élőket az önálló munkavállaláshoz.

A szociális biztonság alapja a képzettségre épülő foglalkoztatás és az egészség fenntartásának és helyreállításának az esélye. Ezt az alkotmányból építkező szociális jogállam, a méltányosság elvét a mindennapi gyakorlatban érvényesíteni képes szociális piacgazdaságot szabályozó törvényhozás és egy fenntartható társadalombiztosítási rendszer tudja teljesíteni.

KÖZÉPOSZTÁLY

48. A középosztály megerősítése nélkül a szegénység elleni küzdelem eredménytelen. A támogató rendszereknek az egész nemzeti közösséget kell szolgálnia és segítenie abban, hogy mindenki meg tudja őrizni, és emelni, bővíteni tudja a státusza szerinti életminőséget és színvonalat. A közép rétegeknek a szegényebbek iránti aktív szoli-

daritása és felelőssége csak akkor várható el és lehet hatékony, ha lakosság belüli arányuk növekszik, státuszuk és jövedelmi viszonyaik stabilizálódnak, ugyanis a közterhek viselésében övék a főszerep. Csak egy ún. középre támaszkodó társadalom képes a rosszabb helyzetűeknek, gyöngéeknek is kaput nyitó, kiegyensúlyozott működésre.

EGYÉNI ÉS KÖZÖSSÉGI FELELŐSSÉGVÁLLALÁS

49. A társadalom lelkiismeretének részeként valamennyien felelősek vagyunk a szegényekért. A társadalom működési rendjéből eredő szélsőséges szegénységet is eltűrő aránytalan jövedelemelosztási gyakorlat nem ment föl, de túlmutat a személyes felelősségen. A közjóra törekvő keresztény közéleti magatartásnak elsődleges feladata olyan garanciáknak és működési módoknak a jogrendbe, a gazdaságba, a munka világába és az állami működés rendjébe építeni, amelyek mindenki számára elérhetővé teszik az emberhez méltó életet. Ennek elmulasztása megmutatja a bűn társadalmi arcát.

50. A nemzeti közösségben helyet és feladatot találó civilek és egyháziak öntevékeny segítő munkája teremti meg az egység lehetőségét. A civil és egyházi szervezetek hálózata képezi a társadalom élő szövetét, keretet és lehetőséget adva az összekapaszkodásra, a közjót szolgáló közös cselekvésre és emberi hivatásunk fölismerésére, a kölcsönösség és a szeretet kultúrájának építésére. Segítő munkájuk az állam elsődleges szerepét akkor képes hatékonyan kiegészíteni, ha szervezettségét és szakmaiságát tudatosan megerősíti. Személyes életünk is a közösségben és a családban teljesedik ki. A részvétel és a jelenlét az, ami összekapcsol és felelőssé tesz minket a másik emberért, önmagunkért, a magyarok közösségéért.

A ROMÁK MAGYARORSZÁGON

Járóka Livia

„Te magad légy a változás, amit látni szeretnél a világban.”

Gandhi

BEVEZETÉS

A társadalmi felzárkózás minden országban súlyos kérdés, és ellentmondásokkal teli folyamat. Csak egy roma írhatja le, idézheti ide Vonnegutnak az egyesült államokbeli afro-amerikaiakról írt sorait, amelyek megdöbbentően szólnak rólunk is:

„Vajon tényleg segítettünk-e ezeken az embereken? Nézzétek csak meg jól őket. Vegyétek alaposan szemügyre ezeket a mintapéldányokat, száznál munkeredményének végtermékeit! Mit mondhatunk az embereknek eme harmadik nemzedékéről, melynek számára a szociális segély már régesrég életformává vált? Figyeljétek meg alaposan, mit hoztunk létre, és mit hozunk létre milliószámra, még a bőség időszakában is!

Nem dolgoznak, és nem is akarnak dolgozni. Lógatják a fejüket, nem törődnek semmivel, nincs bennük sem büszkeség, sem önbecsülés. Teljesen megbízhatatlanok, nem rosszindulatból, csak úgy, mint az elbitangoló marhák. Az előrelátás és a gondolkodás képessége egyszerűen elsorvadt bennük, oly régóta nem használták. Beszéljétek velük, hallgassátok meg őket, dolgozzatok velük, ahogyan én, és valamilyen tompa rémülettel fogtok rájönni, hogy már nem is emlékeztetnek

---

emberi lényekre azon kívül, hogy két lábon járnak és beszélnek – mint a papagáj. »Többet. Adjatok többet. Többre van szükségem« – ez az egyetlen új gondolat, amit megtanultak ...

A homo sapiensnek ma már csak monumentális karikatúrái ók, s napjainknak ezt a durva és iszonyatos valóságát mi magunk hoztuk létre rosszul értelmezett szánalomból. Eleven próféciai továbbá annak, hogy milyen lesz nemzetünk nagy része, ha tovább haladunk ezen az úton.” (Kurt Vonnegut: Áldja meg az Isten, Mr. Rosewater)

A sorok mögött sok embertársam aggódó félelme van: sikerül-e valaha integrálni a romákat?

FELZÁRKÓZÁS ÉS INTEGRÁCIÓ

51. A hazai roma felzárkózási stratégiának a mélyszegénységben élő romák és nem-romák együttes gazdasági integrációját kell elősegítenie. A körülbelül 700 ezer főt számláló magyarországi romák évszázadok óta mind társadalmi, mind kulturális szempontból is a nemzet építő és alkotórészei. Az 1990-es években – elsősorban a képzetlenségükből fakadóan – a munkaerőpiacon lemorzsolódtak, és ma az egészségügyi és megélhetési nehézségeik nagyon hasonlatosak a számukat körülbelül négyszer meghaladó nem roma szegény lakosságéhoz. Ennek megfelelően a magyarországi felzárkóztatási stratégiának – az Európai Roma Stratégiához hasonlóan – a romák és nem romák együttes gazdasági integrációját kell elősegítenie.

52. A roma felzárkózás kulcsa az egészségügy, az oktatás, a foglalkoztatás és a lakhatás együttes kezelése és strukturális reformja. A négy legfontosabb fejlesztési területet, az egészségügyet, az oktatást, a foglalkoztatást és a lakhatást komplexen kell kezelni,

és ezek strukturális megreformálására van szükség, amely során a legszegényebbek és az ország gazdasági érdekeit egyszerre kell figyelembe venni. Mindezek együttes megvalósulását az egyénenkénti fejlesztés révén, minden egyes családtag helyzetének felméréseivel és a családmentés útján lehet elérni. Mindemellett elengedhetetlen feltétel a roma civil szervezetek és hivatalok megerősítése professzionális munkatársak felvételével, akiknek feladatuk a probléma felmérése, a megoldás tervezése, a megvalósítás segítése, ellenőrzése és az elért hatások értékelése kell hogy legyen.

53. A romák gazdasági integrációja sokkal kevesebb költséggel jár, mint a jelenlegi helyzet fenntartása. A szegénysorból jövő roma fiatalok munkanélkülisége hosszan tartó negatív hatást gyakorol a roma közösség várható jövedelmi és foglalkoztatási szintjére, nem beszélve a kirekesztéshez, elidegenedéshez és az önálló élet megkezdésének sikertelenségéhez kapcsolódó súlyos problémákról. A demográfiai adatokat figyelembe véve a munkaerő-piaci integrációjuk az ország gazdasági érdeke. A romák és általában a szegények gazdasági integrációja – szemben a teljes gazdasági lecsúszásukkal járó helyzet fenntartásával – sokkal kevesebb (egy-ötödannyi) költséggel jár az ország számára. Ebből fakadóan az ország demográfiai és munkaerő-piaci trendje megkívánja az élethosszig tartó tanulásból eredő potenciál kihasználását. Amennyiben hozzásegítjük a szegénysorból jövő fiatalokat, hogy kihasználhassák a bennük rejlő lehetőségeket, az nem csupán a társadalmi befogadást segíti, de a hátrányos helyzetű közösségek, így az egész nemzet szilárd, fenntartható és demokratikus fejlődését is előmozdítja.

FINANSZÍROZÁS, MEGVALÓSÍTÁS, ÉRTÉKELÉS

54. Az eddigi uniós támogatások kedvező hatásáról nincsenek meggyőző adatok, a résztvevők véleménye szerint az elért eredmények szerények. Az Európai Unió nyújtotta lehetőségekhez képest az említett területeken felmutatott eredmények szerények. A megszerzett uniós támogatásokból nyert forrás a tapasztalatok szerint elfolyik, ezért a hatékonyságot és a valós hatásokat vizsgáló minőségi értékelési és pénzügyi ellenőrzési rendszert kell kialakítani a jelenlegi, csak a program megvalósulását ellenőrző folyamat helyett. Magyarország és az Unió csak olyan programokat finanszírozzon, amelyek bizonyíthatóan három–öt éven belül önfenntartókká tudnak válni. A pályázatíró cégeket és egyéb közreműködőket mellőzni kell, helyettük a kötelezően létrehozandó pályázó konzorciumban (önkormányzat, civil szervezet, cigány közösség) olyan (lehetőleg) roma munkatársakat kell alkalmazni, akik a pályázat elkészítésétől a megvalósításig az egész folyamatot segítik, megfelelő szakképzettségük van (pl.: szociológus, etnográfus, szociológus stb.), valamint tapasztalati szakértői gyakorlatra tettek szert. A kormányzat romapolitikájában is olyanok hozzanak döntést, akik ilyen szakképzettséggel és gyakorlattal rendelkeznek. Egy ilyen kormánypolitika és program látható kézzelfogható eredményei kihúznák a talajt a radikalizálódás alól a roma közösségben és a többségi társadalomban egyaránt. Sajnálatosan új fenyegető jelenség a jövőre nézve a hazai és uniós felzárkóztatási források versenyztetése a kilátásba helyezett migrációs alapokkal.

ROMA ÉRTELMISÉG

55. Ütőképes, progresszív és pártoktól független roma értelmiségre van szükség. A szegregáció csökkentése, a devianciák, az emberkereskedelem, a prostitúció, a radikalizálódás, valamint az áldozattá vagy bűnözővé válás elleni küzdelem és megelőzés mind előfeltétele a munkaerőpiacra és a duális szakmunkásképzésbe kerülésnek, amely egy ütőképes, progresszív és pártoktól független roma értelmiség kialakulását eredményezhetné. A roma szakkollégiumi képzést hatékonyabbá kell tenni oly módon, hogy az ott végzők a magasabb kvalifikációt igénylő szakmában is el tudjanak helyezkedni (orvos, jogász, közgazdász). Ezeket a képzett szakembereket alkalmazni kell a kormány romapolitikájával kapcsolatos stratégiai döntéshozatalában is. Fontos, hogy az így létrejövő értelmiség ne veszítse el a roma identitását, térjen vissza a saját közösségébe, váljon közösségi vezetővé. Jó eszköz erre a képzés során vagy a munkahelyi elhelyezkedéskor például a cigánypasztorációban, az országos cigányfelmérésben való részvétel, vagy a romapolitikai gyakorlat.

Mindezen célból szükséges az öt éve elindított roma szakkollégiumi program hatékonyságának átfogó szakmai értékelése, hogy a program megvalósította-e a kívánt célkitűzést (közösségi vezetők képzése), kialakult-e egy roma értelmiség, amely megtartotta identitását.

Szükséges továbbá a tanulmányi és szakmai ösztöndíjak, a vállalkozásindítási lehetőségek, a meglévő kis- és középvállalkozások támogatása, a közmunka megreformálása, valamint hiánypótló agrár és zöld projektek beindítása. Növelni kell a szegények és köztük a romák állampolgári tudatosságát, és a médiumokat sokkal érzékenyebbé kell tenni a problémáik iránt.

ROMA KULTÚRA

56. Segítené a roma kultúra megerősödését, ha – az érintettek érdemi közreműködésével – elkészülne egy roma kulturális stratégia, amely a társadalmi együttélés területére is kiterjed. A stratégia két fő pillére a roma kulturális identitás megerősítése és a többségi kultúrában való részvétel kell hogy legyen. Kulcsfontosságú, hogy a romák számára a többségi kultúra is elérhető legyen. A roma kultúra ápolásában és őrzésében alapvető jelentőségű, hogy a kulturális misszió ellátására létrehozott szervezetek kapják vissza és gyakorolják hatáskörüket. Szintén szükség van egy országos cigány kulturális központ és benne egy roma kulturális múzeum létrehozására.

IFJÚSÁG

Illés Boglárka*

„A fiatalok mondanak ostobaságokat és mondanak jó dolgokat, mint mi, mint mindenki! De meg kell hallgatni őket, beszélgetni kell velük, mert nekiünk tanulnunk kell tőlük, nekik pedig tanulniuk kell tőlünk. Ez az igazság. És így megy előre a történelem, így halad, bezárkózások és cenzúrák nélkül.”

Ferenc pápa

BEVEZETÉS

57. Az ifjúság önálló életkezdési esélyeit a rendszerváltás, majd a 2008-as gazdasági válság különösen hátrányosan érintette. A fiatalok többsége családjá, barátai, valamint oktatási intézmények közegeiben szocializálódik, ahol kialakulnak az étellel kapcsolatos sajátos elvárásai, lehetőségeik vagy épp azok hiánya. Ezek az egyéni vagy társadalmi hatások motiválják a felnőtté válás útján, melynek végcéljaként általánosan saját boldogságát határozza meg. Ez jelentheti családjá, barátai vagy a szélesebb értelemben vett társadalmi környezeté boldogságát, de egyúttal hozzátartozik ehhez a családalapítás belülről fakadó vágya is. Ennek érdekében meg kell teremtenie azokat a feltételeket, amelyek a jelenkori – a nem pejoratív értelemben vett „mainstream” – korszellem által definiált „boldog élet” alapjait képezik. Ahhoz tehát, hogy egy, a jövőjét Magyarországon elképzelő, erős, optimista, tette kész, és a szó egzisztenciális értelmében „boldog” fiatal generáció jöjjön létre, elengedhetetlen, hogy az állam lehetőségeihez képest megkönnyítse az ezek alapjait képező javakhoz való

* A szerző a fejezetet helyettes államtitkári kinevezését megelőzően, a Fidelitas Kabinetvezetők Tanácsának vezetőjeként írta.

hozzájutást. Fontos az oktatás, egy olyan hivatás kiválasztása, amely biztonságos megélhetést jelent, azonban a hangsúlynak nem szabadna eltolódnia a materiális javak felé, hanem meg kell jelennie a lélek igényeinek is. Amíg azonban az anyagi valóság könyörtelen követeléseivel szembesülnek, addig nehezen fordulnak az európai értékrendet is meghatározó keresztyén erkölcsiség irányába. Az elmúlt években megjelentek jó irányba mutató intézkedések. Erre pozitív példa a CSOK, ami a fiatal családok otthonteremtését támogatja, a fiatal házaspárok adókedvezménye, a diplomás gyed, vagy az Ifjúsági Garancia Program, amely a fiatalok munkához jutását segíti. Az ilyen ösztönző és támogató rendszerek kidolgozása és fenntartása elengedhetetlen a fentebbi célok eléréséhez. A fiatalokról történő gondolkodás azonban ezt követően sem állhat meg. Számos kérdés vetődik föl a felsőoktatásba be nem kerülő fiatalok, a szakmunkás fiatalok, a nehéz sorsú, roma vagy éppen testi vagy szellemi kihívásokkal küzdő fiatalok helyzetével kapcsolatban is. Figyelmet kell fordítani arra a főiskolás-egyetemista, pályakezdő rétegre is, akik életében a házasság nagy lépése különböző okok miatt még nem következett be, de már önállóan szeretnének élni, otthont teremteni és dolgozni.

Mindemellett a társadalomban hiányként jelentkezik az a kommunikációs csatorna, amelynek a fiatalok és a politikai szereplők között működnie kellene a problémák hatékonyabb becsatornázása érdekében. (Ez lehet egy online fórum is, vagy egy közösségi oldal, ahol az ilyen fajta párbeszéd létrejöhet. Egyes politikusok esetében ez már megvalósulni látszik, de rendszerszinten még nincs jelen.) Márpedig a felnövekvő nemzedékek fogják biztosítani az aktív korúak jólétét, ezért fontos olyan erőforrásként tekinteni rájuk, amelybe most kell befektetni, nem csak anyagi, hanem mentális értelemben is.

IFJÚSÁG ÉS DIGITÁLIS TECHNOLÓGIA

58. A digitális technológia már azelőtt „lerohanja” a fiatal generációkat, hogy képessé válnának a tudatos értékválasztásra. A fiatalabb generációk már „digitális bennszülöttnek” számítanak, de az Y generáció tagjai is egyre könnyebben használják a fejlődő és innovatív technológiákat. A fiatalabb nemzedékek együtt szocializálódnak a digitális technika fejlődésével, amelynek használata számukra természetes és magától értetődő, még ha sok esetben nincsenek is tisztában a működési elvével. Ez azonban problematikus, hiszen már azelőtt megrohanja őket a világ, mielőtt képessé válnának a tudatos értékválasztásra. Az idősebb nemzedékek kevésbé mozognak otthonosan ezen a területen, és ez a sajátos digitális szakadék megnehezíti az értékek átadását a szülők és gyermekeik között.

59. Az Y generáció és a középiskolások körében is jelentős számban vannak „digitális analfabéták”, ezért a digitális ismereteket tanítani kell a közoktatásban. Az Y generáció tagjai emellett sajátos, egyfajta átmeneti helyzetben vannak. Többségük könnyen kezeli a kortárs technológiát, de közöttük is megfigyelhetők olyan, úgynevezett „digitális analfabéták”, akik digitális értelemben annak ellenére „írástudatlanok”, hogy napi szinten használnak okostelefont, számítógépet és internetet. Ez pedig rámutat arra, hogy nem szabad összekeverni az egyszerű felhasználói tevékenységet (pl. filmnézés, játék, internetezés, kapcsolattartás) a komolyabb számítástechnikai ismeretekkel. Továbbá, egy 2015-ös PISA-felmérés szerint a középiskolások hatvan százaléka ugyancsak „írástudatlannak” számít ebből a szempontból, mely tény rámutat arra, hogy a közoktatásban szükséges lenne megjeleníteni a technológia fejlődését, ismeretét és oktatni a tudatos felhasználását.

60. A digitális jelenlét gyakorlatilag civilizációs minimum, de egyúttal a zaklatás új formáinak is utat nyitott. Egyre jelentősebb szerepet tölt be a fiatalok életében a digitális valóság mind a közösség, mind a szórakozás és az ismerkedés terén. A fejlődés szükségszerű jellege vagy elkerülhetetlen volta azonban nem jelenti, hogy kritika nélkül kell elfogadni a progresszió minden egyes mozzanatát. A közösségi oldalak, blogok, egyéb felületek az ismeretszerzés és az ismerkedés számtalan lehetőségét hordozzák, azonban az internet anonimitása, az új csatornák sokasága könnyebbé teszik a befolyásolható fiatalok behálózását, mely tevékenység általában láthatatlan marad a szülők, az idősebb generációk számára, és kontroll híján komoly veszélyforrást is jelenthet. Ugyancsak problémás, hogy sokan kontrollálatlanul osztanak meg magukról tartalmakat, nem számolva a következményekkel. Továbbá a közösségi oldalak terjedésével együtt megjelent a „cyberbullying”, ami a zaklatás egy teljesen új formája. Akit ki akarunk közöszíteni, digitális felületeken keresztül zaklatják, ingerlik vagy megfélemlítik. Mivel ezek nem nyilvánosan történnek, ezért a probléma többször csak a tragikus végkifejletet követően válik ismertté. A felsoroltak megelőzése nem lehetetlen, de gondos odafigyelést és törődést igényel a szülők részéről. Fontos, hogy növeljék a közösen eltöltött idő mennyiségét, amihez a munkáltatók családbarát projekt megvalósítása révén is hozzájárulhatnak. Ugyanilyen hatékony lehet egy aktív, valós közösségben történő részvétel, ami segíti a társas kapcsolatok és a szociális készségek fejlődését. A szülők felelőssége, hogy olyan közösséget találjanak gyermekeiknek, ahol az erkölcsösség és mértékletesség fontos tartalmi elem.

KÖZÖSSÉGEK

61. Aktív közösségekre van szükség helyben, mert ezek valódi kapcsolati hálót jelentenek. Az egészséges énkép és világnézet kialakítását, a személyes tapasztalatcserét, az emberek sokszínűségét, a mindenkiben benne rejlő egyéni értékeket, az alkalmazkodás és az egymásra figyelés készségét, az őszinte véleménynyilvánítást, valamint a közösségben gondolkodás és munkálkodás képességét csak az aktív közösségeken keresztül lehet megtapasztalni. A fiatalok közélet iránt tanúsított indifferens hozzáállása folytán fontos, hogy hangsúlyt fektessünk helyi közösségek kialakítására, melyek a jövőben az iskolai és a családi szocializáció diszfunkcióinak korrekációs terepei lehetnek. Az ilyen közösségek elsorvadása az értékátadás terepének szűkülését jelentik. Ezért meg kell találni a kommunikációs csatornákat a fiatalok saját közegei irányába, hogy saját ismerős helyeiken tudjuk kialakítani az értékátadás folyamatait. A hagyományosan sikeres mintákat meg kell tanulni hozzáigazítani a progresszió eredményeihez úgy, hogy közben ne üresedjenek ki, megtartsák sajátos erkölcsi tartalmukat, és a fiatalok számára is vonzóak legyenek. A digitális tér „mehódítása” az első lépés csupán, melyet aktív, ezen értékeknek az ember fejlődése és boldogsága szempontjából hasznos eseményeknek kell követnie. Figyelemreméltóak ebből a szempontból akár a szabadegyetemek, akár a karizmatikus közösségek, ahol különböző lelki és szellemi beállítottságú fiatalok sokasága gyűlik össze, teljesen önkéntes és alulról szerveződő alapon, mely esetekben a közösség célja magának a közös lelki és érzelmi élménynek mint az értékek forrásának a közös megélése.

ETIKUS GAZDASÁG

Baritz Sarolta Laura

„Szakadt a zápor, ömlött az ár, süvített a szél, és nekizúdult a háznak, de nem dőlt össze, mert szikla volt az alapja.”

Mt 7,25

GAZDASÁG ÉS ÉRTÉKREND

62. A gazdasági rendet nem a piac hozza létre, hanem az értelem és akarat, vagyis az erkölccsel bíró ember. A gazdasági élet nem a saját kérlelhetetlen törvényeinek, mechanizmusainak alávetett folyamat. Számos nyilvánosságra kerülő botrány (pl. Lehman Brothers, Volkswagen, Sukoró, Questor, paprika és még számtalan további gazdasági példa) emberi mulasztás, az erkölcsi tartás hiánya miatt történt.

A fejlett világ gazdasági gondolkodásának uralkodó paradigmája a haszonközpontúság: a végső gazdasági cél – egyéni szinten is – a haszon maximalizálása. Magyarországon a marxista gazdasági ideológiát az 1990-es évek eleje óta ez a – fő vonásaiban – neoklasszikus közgazdaságtan váltotta fel, amely a jobbra haszonelvű (utilitarista) emberi értékrendre épül. A rendszer logikája a profitot végső gazdasági céllá, az embert termelési tényezővé és gazdasági eszközzé, a környezetet csupán gazdasági erőforrássá teszi, s az erkölcsi értékeket a profit szolgálatában álló eszköznek vagy akár elhagyhatónak minősíti.

63. Válságaink és a Föld jelenlegi állapota az emberi gondolkodásmódra, az értékrendre vezethető vissza, vagyis az erkölcs szférájára. Megfogalmazható tehát ez a tétel: más emberi értékrend más gazdasági renddel jár együtt. Vagyis, a gazdaság gyakorlati megújulása az elvi alapok változásán múlik, az emberi értékrend megváltozása a gazdasági rend változását vonja maga után. Gondoljunk az „alternatív” gazdasági szerveződésekre, pl. a társadalmi vállalkozásokra, etikus bankokra, közösségi gazdálkodókra stb.

A STRUKTÚRA ÉS AZ EMBER KAPCSOLATA

64. A struktúra és az ember közötti viszonyban az ember a végső meghatározó. Felmerül a dilemma: ha szeretnénk megváltoztatni egy rendszert, végső soron a struktúrán vagy az emberen múlik-e a változás? Több elmélet létezik ebben a kérdésben más-más következtetéssel, mi a keresztény álláspontra helyezkedünk. Az ember szabadságáról, belső motivációinak erejéről számos teológiai, pszichológiai tétel szól. Eszerint a végső determináns az ember, aki állandó kölcsönhatásban áll a struktúrával. Tehát a rendszer is erősen visszahat az emberre, de az elsődleges, meghatározó tényező az ember. Mind egyes pszichológiai iskolák, mind a keresztény teológia visszavezeti ezt az ember szabadságának és felelősségének tételére. Az Isten képmására szabadnak teremtett ember, aki emiatt felelős saját tetteiért, végső soron képes a struktúrát megváltoztatni, jóllehet számos esetben a környezet hatása, a csoportnyomás ellenállhatatlannak tűnik.

RÉGI-ÚJ GAZDASÁGI PARADIGMA

65. A keresztény erkölcsi hagyományban gyökerező értékrend alkalmasabb a 21. század fenntartható, élet- és emberközpontú gazdasági rendjének megalapozására. Az erényetikán, keresztény tradíción alapuló emberi értékrend hosszú századok során rányomta bélyegét a fejlett európai társadalmak gazdasági életére is. A napjainkban uralkodó, angol-szász politikai gazdaságtanból kiinduló, „haszonközpontú” gazdasági paradigma, melynek etikai háttere az utilitarizmus, a 18. századtól kezdve meghatározza a főáramú gazdasági gondolkodást. Az erényetika, a keresztény tradíció alapján működő gazdasági rend ma az alternatív gazdaság területére szorult. Ebben a szerepben ugyanakkor úttörő a gazdasági megújulás terén, mert értékrendje egy olyan gazdasági rendet határoz meg, amely – számos gyakorlati példa mutatja – jobban szolgálja az ember javát és az életet, mint a jelenlegi paradigma.

66. A keresztény értékrend által meghatározott gazdasági rend a szolgáló gazdaság paradigmája, ahol a profit nem cél, hanem eszköz. A keresztény erényetikai rendszerben a kapcsolatok ún. ÉN–TE kapcsolatok, ahol a felek egyenrangúak, kölcsönösen tisztelik egymás emberi méltóságát, és a gazdaság „hajtómotorja”, az önérdékkövetés így hangzik: „Az én önérdékemben a másik ember java is benne van.” Így nyer-nyer helyzetek érhetők el a piacon, amely nem értéksemleges zóna, hanem helye van benne a kölcsönösségnek, nagylelkűségnek, bizalomnak, vagyis az erényeknek és az értékeknek. Ez a hagyomány a „jó”-t objektívnek gondolja el, s a „jó”-k (értékek) között egy hierarchikus rendet állapít meg. Az értékhierarchia legalján állnak az anyagi „jó”-k, a csúcán az erkölcsi „jó”-k. Az anyagi javak eszközök, s anyyiban jók, amennyiben az erkölcsi értékeket szolgálják. Ez az érték-

rend tehát „helyre teszi” az anyag-világot, és a gazdaság szerepét – egy „más” gazdasági rendet határoz meg.

Az értékhierarchia logikája alapján a gazdaság tehát – az anyagi javak sáfaraként – az eszköz, vagyis a szolgáló szerepét tölti be, szolgálja az erkölcsi javakat s azok hordozóját, az embert. A gazdaság végső célja ebben a rendszerben az ember, az ő kiteljesedése, boldogsága, ami a „közjó”, „köz-jóllét” fogalmakkal írható le. A pénz, a profit mint anyagi „jó”-k, szintén szolgálnak, a jó eszköz szerepét töltik be, a közjót, az ember javát szolgálják. Mint részcélok maximalizálhatók vagy optimalizálhatók, de nem ezek jelentik a végső gazdasági célt. Mivel az erkölcs az értékhierarchiában magasabban van, hatást gyakorol az anyagi értékekre. Így a mértékletesség és fogyasztás, az igazságosság és a pénzügyek természetes kapcsolattá válnak.

Az erkölcsi „jó”, vagyis az erkölcsös ember sziklájára épített gazdasági ház nem dől össze. Ahhoz, hogy ezt elérjük, az emberen, az ő erkölcsiségén kell elsősorban dolgoznunk, mind külső eszközökkel (a média, oktatás, kultúra, politika segítségével), mind belső ösztönzőkkel, amelyek közül a leghatékonyabb a példaadás.

INNOVÁCIÓ

Fodor István

„Az emberiség jövője jobban függ a tudástól, mint a pénztől.”

BEVEZETÉS

67. A kutatás-fejlesztés-innováció (KFI) új értéket, módszert, eredeti terméket produkáló folyamatsor, amelynek eredményét addig senki más nem érte el. A kutatás–fejlesztés–innováció támogatása közügy. A nemzetközi kapcsolatokra épülő gazdaságok ma már öntörvényűek, érdek- és eredményvezéreltek. Ez érvényes a gazdasági egységekre, a vállalatokra, a bankokra és egy ország gazdaságára is. Ráadásul ennek az „individualizmusnak” a mértéke fokozódik! Ebben a versenyben egy ország gazdaságának a mérete, fejlettségi szintje – a lehetőségei és a pozicionálása miatt – alapjában meghatározó.

A KFI ÁGAZAT

68. Magyarországnak – és a hazánkhoz hasonló méretű országoknak – sokkal jobban szüksége van valamilyen versenyelőnyt jelentő sajátosságra, mint a nagy országoknak, és ez az alkotói tudásvagyon lehet. Régi tétel, hogy pozícióját, versenyképességét javító sajátosságként Magyarország – a földrajzi helyzetén túl – elsősorban

---

az alkotói tudásvagyonára építhet. Ez a tétel – két-három év kivételével – a rendszerváltás óta, 2013-ig csak szöveg, csak szlogen maradt, amelyet nem követett tett. Ma már az innováció kiemelt kormányprogram. Egy konzekvens, hatékony és valódi eredményeket támogató programban az eredményekre kell koncentrálni, a forrásigénynek mindenkor ezt kell szolgálnia.

2013-ban elkészült a „Befektetés a jövőbe” című, a 2013–2020-as időszakra szóló innovációs stratégia. Két évtized után ez az első ambiciózus, színvonalas innovációs kormányprogram. A helyzetértékelése részletes és pontos megállapításokat tartalmaz, majdnem teljes. A jövőbe mutató irányok zöme is jó, de vannak hiányosságai, és a program több fontos elemének megvalósíthatósága időben irreális.

69. A KFI ágazat fejlődéséhez jelenleg nem a megalapozatlan, belepumpált forrásokat kell növelni, hanem a feltételek hiányosságait kell felszámolni. Hibás feltételezés, ha a KFI területén forrásnöveléssel arányos eredménynövekedést várunk el, mert a tudománypolitikában a képesség- és kapacitásnövelés nem csak forrás kérdése. Magyarországon ennek az ágazatnak a fejlődését jelenleg a feltételek hiányosságainak (korlátos tudásvagyon, utánpótláshiány, szemléletváltás, eredménykontroll stb.) felszámolása kell, hogy vezérelje. Ellenkező esetben a könnyen megszerezhető források rontják a KFI program hatékonyságát, eredményességét. Más szóval, a tudománypolitikai célok megvalósításáért olyan irányítási rendszer legyen a felelős, amely biztosítja, hogy minden központi ráfordítás eredményt produkál, hasznosul.

70. A jelenlegi KFI programoknál hiányos az eredmény számonkérése, ellenőrzése és a valódi, szerződésen alapuló tartalmi elszámoltatás. Bár az elmúlt években jelentős változás történt, de még

most is jelen van az egzisztenciális okok vezérelte kutatás és fejlesztés. Az érvényes kormányzati dokumentum részletesen sorolja a KFI feltételek hiányát, ugyanakkor a forrásnövelés programjával nem jár együtt a teljesítménykritérium meghatározása, a megvalósítás minőségi számonkérésének programja. Kijelenthető, hogy a jelenlegi, hatékony felhasználást biztosító abszorpciós képesség kisebb a rendelkezésre álló forrásoknál. A program szerint a jelenlegi 1,2 %-os GDP-arányos ráfordítást 2020-ra 1,8 %-ra kell emelni. Ez a cél – több ok miatt is – irreális, három-négy év alatt ilyen mértékű fejlődést nem lehet elérni, legfeljebb a megnövekedett keret egy részét értelmetlenül elkölteni. Ugyanakkor a 2030-ra tervezett 3%-os ráfordítás nem teljesíthetetlen. A magyarországi innovációs kultúrában fontos vigyázni arra, hogy a forrás nem cél, hanem a KFI cél megvalósításához szükséges eszköz.

A KORMÁNY INNOVÁCIÓS PROGRAMJA

71. A KFI fogalmak és adatok bizonytalansága miatt ingatagok a kormányprogram kiindulási alapjai. Az „innováció” szó jelentése kettős: vagy új, eredeti érték (termék vagy módszer) létrehozását jelenti (KFI), vagy pedig mások által létrehozott új termék vagy módszer alkalmazását beruházással vagy anélkül. Az utóbbit a reálgazdaságban ipari beruházásnak nevezzük. Más szóval: ha egy gazda lecseréli kombájnját egy modernebbre, az ipari innováció, de nem KFI. A két terület elválasztása gazdaságpolitikai szempontból szükséges, az első a tudománypolitika, a második az iparpolitika része. Azonban e kettő sajnálatosan keveredik a stratégiában, de a KSH-adatokban is. Ezért nem tekinthetőek reálisnak a kormányprogram kiindulási adatai. Például a stratégia szerint a gazdaság valódi K+F-re fordított összege 2000 és 2010 között megötszöröződött, ami pontos terminológiák

alkalmazása esetén lehetetlen. A két terület pontos elválasztása és az ellenőrzés nélkül a cégek sokszor a kedvezményezettebb K+F-kategóriába sorolják és jelentik a KSH-nak az ipari innovációkat is. Ezeknek az adatszolgáltatásoknak az ellenőrzéséről nincs tudomásunk. Amennyiben ez a hiányosság bizonyított, a stratégia sok részét korrigálni kellene. Ez a probléma a rendszerváltás óta létezik, és a kétezres évtized második felében sem korrigálták. Példaként említhető, hogy a Magyar Innovációs Díj sem tesz különbséget a két terület, a KFI és az ipari, beruházás jellegű innovációk között, pedig alapvetően más a kezelésük és támogatásuk módja. A különbségtételnek ez a hiánya a kormányprogramban is feltűnően megmutatkozik. Továbbá, az innovációs kormányprogramban a felzárkózás egyik kritériuma „a termelékenység javító innovációk bevezetése”, ami valóban felzárkózási tényező, de jellemzően nem K+F!

72. Csak az időben reálisan megvalósítható program életképes, ezért a program időzítései újratervezendők. Egy program értékét a reális megvalósíthatósága is jelenti. A legstrukturáltabb, leggazdagabb tartalmú program is veszíthet értékéből, ha nem számol a feltételekkel és az idővel. Az innovációs stratégia – gazdag tartalma mellett – a feltételek időbeli megjelenésének valószínűségét nem vette kellő alapossággal figyelembe. Már akkor is, ha csak a dokumentumban található SWOT elemzés „lehetőségek” soraihoz reális megvalósítási időpontokat rendelünk, rögtön látható, hogy a kitűzött cél nem megvalósítható. A kiindulási adatok hibájának korrekciója mellett igényes, de időben reális célokat kell kitűzni. Ezek nem tartalmi módosítást jelentenek, hanem – a kudarc elkerülése érdekében – mennyiségi és időbeli átdolgozást.

OKTATÁSPOLITIKA, TUDOMÁNPOLITIKA

73. Az ország tudásintenzív gazdasága érdekében ma az oktatáspolitikát többet tehet, mint a tudománypolitika. Tíz év alatt csökkent a természettudományi egyetemek tudományos munkára felkészített végzőseinek a száma. Minden tisztességes, elhivatott szakmai ellenállás ellenére a felsőoktatás általános színvonalromlása miatt – a kimenő tehetségek szintjén – az értékcsökkenés drámai. A kormányprogramban meghatározott lépéseken túl további sürgős intézkedésekre van szükség: a duális képzés kivételével törvényileg meg kell akadályozni, hogy nappali tagozatos egyetemi hallgató 8 órás munkát vállaljon; intenzíven növelni kell az egyciklusú mesterképzés arányát; szélesíteni kell a PhD-képzés ipari rendszerét, azaz az ipari szereplő által „gondozott” képzést (folyó program); szélesebb körben kell megszervezni a külföldi, neves vendégoktatók meghívását; intenzíven növelni kell a tehetséggondozás teljesítőképességét.

Az oktatáspolitikában a fejlesztési intézkedések eredménye hosszabb távon jelenik meg, miközben az innovációs stratégia ezzel lényegesen korábban számol. Ez a program egyik gyenge pontja. El kell kerülni azt a negyedszázada ismétlődő helyzetet, amikor a jó szándékkal kialakított programok az irreális céljaik miatt kudarcba fulladnak. Ezért is célszerű a három, szendvicsszerűen kapcsolódó programot, az oktatás-, a tudomány- és az iparpolitikát harmonizáltan elválasztani egymástól, mert ezek a jelenlegi programban olykor összemósódnak, ami csökkentheti az innovációs program eredményességét, hatékonyságát.

74. A tudománypolitikának – elsősorban a technológiai fejlesztések területén – az alapkutatást meg kell különböztetnie az alkalmazott kutatástól és fejlesztéstől. Az alap- és az alkalmazott

kutatás között – a szereplők, az intézmények miatt, valamint menynyiségi szempontból – van egy jellemző határvonal. A kettő közötti határvonal nagyon sokszor elmosódik, mégis – eltérő jellegük és a tudáspolitikai elveinek és programjainak szakszerű meghatározása miatt – fontos a megkülönböztetés. Az alapkutatás inkább akadémiai, az alkalmazott kutatás inkább gazdasági/ipari terület. Az alapkutatás nagyobb szabadságfokú, a kutató és környezete által meghatározott tartalmú és ritmusú folyamat. Az alkalmazott kutatásnál már megfogalmazódnak célok, gyakran tűznek ki határidőt, és megjelenhetnek a gazdasági érdekek is (különböző jogok, tulajdon, szabadság, szabvány, megvalósíthatóság stb.). A legfontosabb tényezők (forrásigény, szabadságfok, létszám, szereplők, jelleg stb.) szempontjából a határozottabb választóvonal az alapkutatás és az alkalmazott kutatás plusz fejlesztés között van. E megkülönböztetésnek a támogatáspolitikai fontos tényezőjének kell lennie. Az alapkutatás és eredményességének növelése egy ország féltett kincse, amelynek viszonylag kis létszám, kis összeg és potenciálisan nagy érték és egyidejűleg a szuverenitás és a kooperáció alapja. Hatékonyságának növelése nemzeti koordinációt igényel, és el kell érni, hogy az alapkutatás minél nagyobb, folyamatosan növekedő volumenben legyen jelen. Szükségessége minden tudományágra érvényes, és nem szűkítendő a természettudományokra.

ÉLELMISZERGAZDASÁG

Balázs Ervin

„Fiat panis”

HAZAI LEHETŐSÉGEK VERSUS IMPORT

75. Élelmiszergazdaságunk mai válságának egyik oka, hogy a rendszerváltás során kitettük a világpiac változásainak, amely alárendelt helyzetbe hozta. A demokratikus fordulat jelentős változást hozott élelmiszergazdaságunkban. Ezt az időszakot a termelőszövetkezetek felszámolása és az állami gazdaságok privatizációja jellemezte. Ekkor épültek le a cukorgyárak is. Hazánk lakosságának cukorellátásához három cukorgyárra lenne szükségünk, ezzel szemben csak egy van, az is osztrák kézben. A cukorgyárak felszámolása mellett felszámolásra került egy fontos termesztési ágazat, a cukorrépé is, amely korábban mintegy kétszázezer hektáron zajlott. Hasonló mélyrepülésbe került az állattenyésztésünk is, s állatállományunk a második világháborús szintre süllyedt. Míg a rendszerváltás idején minden lakosra egy sertés jutott, az akkor tízmillió állomány ma alig haladja meg a három milliót. Lakosságunk sertéshússal való ellátását csak importból tudjuk megoldani, mint ahogy importra szorulunk a korábban említett cukor esetében is. Két évtized távlatából is saját bőrünkön érezzük, hogy kitettük gazdaságunkat a világpiac változásainak.

FELDOLGOZOTTSÁGI FOK

76. A feldolgozottsági fok emelése magasabb hozzáadott értéket eredményez. Az élelmiszeripar külföldi befektetőknek való eladása (pl. növényolajipar, konzervgyárak) teljes mértékben alárendelt helyzetbe hozta mezőgazdaságunkat, mert nem vették figyelembe a legalapvetőbb közgazdasági szempontot, hogy mindig a hozzáadott értékkel lehet gazdaságilag jelentősebb eredményt elérni. Ahogy korábban a mondás tartotta – a kukoricát bőrből kell eladni, azaz, megvetni a sertéssel, és a sonkát eladni. Ezért kiemelten fontos, a mezőgazdasági feldolgozóipar fejlesztése.

77. Élelmiszergazdaságunk válságához az uniós csatlakozás is hozzájárult. Élelmiszergazdaságunk válsága vélelmezhetően arra a téves feltételezésre vezethető vissza, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozásunkat hátráltathatja az erős mezőgazdaságunk. Ezért nem kapott kellő figyelmet, hogy – velünk ellentétben – lengyel barátaink, nagyon helyes törekvéssel, az uniós csatlakozásuk érdekében jelentős befektetéseket végeztek a mezőgazdaságukba, és az önfenntartásra törekedtek.

78. Hazánk adottságainak köszönhetően a mezőgazdaság közel huszonötmillió lakost tudna minőségi étellel ellátni. A Kárpát-medence kiemelkedő agroökológiai adottságainak köszönhetően hazánk élelmiszer-bőségszaruként jellemezhető. Közismertek a kiváló gyümölcsfajtáink, az őshonos állataink, mint például a szürke marha, a mangalica vagy a rackajuh. A korábbi hírneves paprika- és paradicsomnemesítésein eredményei alapozták meg többek között a magyar fűszerpaprika világhírnevét, egyben a magyar konyha alapvető fűszerét adták. Még napjainkban is sokszor emlegetett a „bánkúti

acélos búza”, melynek nemesítési leszármazottai eredményes gabona-nemesítési programjaink alapját képezik, s mely területen még meg tudtuk őrizni a magyar fajták piaci dominanciáját hazánkban, egyben kiváló exportlehetőséget is biztosítanak. Minőségi élelmiszereinknek nem gond a világpiacon megfelelő helyet találni, csak lenne elegendő.

ÉRTÉKESÍTÉSI CSATORNÁK

79. Élelmiszergazdaságunk egyik kitörési lehetősége a helyi élelmiszertermelés, amelyet a rövid ellátási láncok és a közösségi marketingre épülő értékesítés fejlesztésével kell segíteni. Nem a fogyasztót szolgálja, de még csak nem is a hazai vagy a távoli gazdának haszon, ha például a sárgarépa 3 ezer km-t tesz meg a termelőtől a felhasználóig. Azzal, ha a helyi terményeket részesítjük előnyben, nemcsak hazai munkahelyeket védünk meg, hanem kevesebb üzemanyag jut egységnyi megvásárolt termékre, és sokkal kevesebb az élelmiszer előállítás és felhasználása során képződő hulladék is. A hagyományos mezőgazdasági kultúránk és újraéledő élelmiszeriparunk legnagyobb esélye az ún. rövid ellátási láncok fejlesztése és védelme. A konvencionális élelmiszer-ellátástól eltérő, ún. rövid ellátási láncok, vagy a közösségi marketingen alapuló értékesítés (pl. értékesítési szövetkezetek, termelői piacok) erősíti a hazai, hagyományosan sokszínű helyi élelmiszertermelést.

ÉLELMISZERBŐSÉG, PAZARLÁS, ELOSZTÁSI ARÁNYTALANSÁGOK

80. A fejlett országok élelmiszerbőségét a más kontinensről érkező import teszi lehetővé, miközben a fejletlen országokban éhínség és alultápláltság uralkodik. Sokan felvethetik, hogy az európai élelmiszerbőség és a hatalmas mennyiségű élelmiszer-felesleg felhalmozódása miatt nem szükséges az élelmiszer-gazdálkodás további fejlesztése. Ez a felvetés azonban nem veszi figyelembe azt a tényt, hogy míg az Unió évi költségvetésének közel felét az agrártámogatásra fordítják (a földtulajdonosok támogatására, mint a Nyugat-Európában legnagyobb földbirtokosnak számító bankok, vagy az Egyesült Királyságban az angol királyi család), a mezőgazdasági termékeink mintegy hatvan százalékát más kontinensről importáljuk. Míg a fejlett országokban élelmiszerbőség van, addig a fejletlen országokat az éhínség és az alultápláltság jellemzi.

HAZAI BŐSÉG VERSUS GLOBÁLIS ÉLELMISZERHIÁNY

81. A fenyegető globális élelmiszerválság miatt a mezőgazdaságot innovatív technológiákkal kell korszerűsíteni. Az ENSZ és más nemzetközi szervezetek, például az Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezet (FAO), felfigyeltek a tudományos közösség által az elmúlt több mint két évtizedben képviselt és egyre hangosabban kifejezett álláspontra, hogy a Föld lakosságának ilyen mértékű növekedése globális élelmiszerválságot fog okozni. Az egy főre jutó ivóvíz jelentős csökkenése, az egyre sűrűsödő éghajlati anomáliák, mint a tartós szárazság, az aszály, az árvíz, az egyenlőtlen csapadékeloszlás, nagyon negatív hatással van a világ élelmiszer-ellátására. Fontos és nagyon

kritikus folyamat az is, hogy jelentős mértékben csökken a Föld mezőgazdaságilag művelhető területének aránya. A korábbi öt százalékról körülbelül három és fél százalékra redukálódik, vagyis ekkora területen kell a világ élelmezését megoldani. Ez indokolja azt is, hogy egyre intenzívebbé kell tenni, robotokkal és korszerű innovációs technológiákkal korszerűsíteni kell a mezőgazdaságot.

82. Az alapvető élelem hiányából adódó afrikai migráció szintén csak korszerű mezőgazdasági technológia bevezetésével oldható meg. Az élelmiszerválságot jelentős mértékben súlyosbítja, hogy Afrika számos országában a több évszázaddal elmaradott mezőgazdasági termelési struktúra még alapvető élelemmel sem képes ellátni az egyes országok lakosságát. Ezt tapasztalhatjuk napjainkban Szudánban, Etiópiában, Szomáliában, Eritreában és a közép-afrikai országokban, ahol a tartós szárazságnak köszönhetően az emberek éhhalálra vannak ítélve, ezért vándorolni kényszerülnek, és értelemszerűen oda indulnak, ahol legalább az alapvető élelem rendelkezésre áll. Ezt a migrációt csak tudatos és az érintett országok adottságaihoz alkalmazkodó, de korszerű mezőgazdasági termelési technológiák bevezetésével és támogatásával lehet megfelelően megoldani.

KORRUPCIÓ

Nyiri János

„Corruptio optimi pessima”

BEVEZETÉS

83. Sok rossz történelmi tapasztalat ellenére szilárd meggyőződésünk, hogy létezhet nemzetgazdaság korrupció nélkül is. Kötelességünk ennek az állapotnak az elérésére minden eszközzel törekedni. Sajnos, a gyarló ember nehezen tud ellenállni a kísértésnek, hogy az erkölcsi és jogi tiltással szemben saját anyagi érdekeit érvényesítse, ezáltal rontsa a közbizalmat és a gazdaság teljesítőképességét. Hazánk a korrupció tekintetében jobban áll, mint a világ országainak kétharmada, mégis folyamatosan értesülünk különböző szintű korrupciós vádakról, melyek cáfolata nem meggyőző. A jelenség csak a nemzet összefogásával küzdhető le, a küzdelemben kiemelt szerepet játszik a mindenkori kormány, a törvényhozás és a bíróság.

KORRUPCIÓ, KÖZJÓ, KORMÁNYZAT

84. A hatalmon levő személyekhez közelállók kiváltságos kezelése ellentétes a közjóval. A politikai közösség célja a közjó, ami eleve kizárja a korrupciót, de a korrupt személyekkel való politikai vagy

---

magánjellegű együttműködést is. A kormányszatnak az egész politikai közösség javát kell szolgálnia, nem pedig a hozzá közelálló érdekeit. Nem minden felel meg a közjónak és nem minden igazságos is egyben, ami törvényes, többen ebből a szempontból vizsgálnák a földprivatizációt, a közbeszerzéseket és az uniós támogatások elosztásának gyakorlatát.

85. A korrupció az egyik legnagyobb tehertétel, amelynek szintjét csökkenteni kell. A jó kormányzást fenyegető legnagyobb veszély, ha valaki pénzért vagy más személyes előnyért jogosulatlan előnyhöz juttat másokat. Ez a társadalom és a gazdaság működésének egyik legköltésesebb hibája is. A korrupció gátolja a gazdasági fejlődést, torzítja a versenyt, növeli a kontraszelekcíót, és megszünteti a közbizalmat. A politikában, a hatóságok működésében a normaszegést teszi normává, és rombolja a demokráciát. A korrupció változatos formákban pusztít. A kormányzat eminens felelőssége a közpénzek elköltése, a közvagyon megóvása és gyarapítása, annak megakadályozása, hogy a közpénz értékarányos ellentételezés nélkül veszítse el közpénz jellegét. Elfogadhatatlan a közbeszerzések irányítottága, a részrehajló adóztatási, ügyészi és legfőképpen bírósági gyakorlat. A polgárok demokráciába vetett hitét rendíti meg, ha a törvényhozás és az államigazgatás a személyes érdekeket a közjó elé helyező döntéseket hoz, amelyeket nehéz értelmezni anélkül, hogy ne gyanakodnának sokan törvénytelen befolyásolásra, a hatalommal való visszaélésre.

KORRUPCIÓ ÉS SZEMÉLYES FELELŐSSÉG

86. A korrupció egyéni bűnök következménye. A bűn mindig személyes. Lehetnek a bűnnek állami struktúrái is, de egy-egy intézmény, szervezet vagy közösség önmagában nem alanya erkölcsi cselekedetnek, ezért önmagában nem lehet erkölcsileg jó vagy rossz. Nem hallgathatjuk el, hogy a korrupciós bűnök egyéni bűnök mérgező gyümölcssei. Azok személyes bűne, akik jogtalanságot kezdenek, pártolnak, abból hasznot húznak. Valóságos felelősség terheli őket, bár tény, hogy senki sem egyedül korrupt, mondhatni, közös a bűn, amelyet sokak sajnálatos közönye kísér.

87. A vezetők példamutatása nélkül a kisemberek köréből sem tűnik el a korrupció. Sajnos, a korrupciónak eleven történelmi hagyománya van a társadalmunkban, amely a hivatalos szervekéhez hasonlóan káros. Ugyanakkor alá kell húznunk, hogy – mivel a bűn személyes – a vezetők példamutatása, a kormányzók kérlelhetetlen korrupcióellenes gyakorlata nélkül a kisemberek korrupciós rutinja sem fog elapadni. A korrupció kárhozatos gyakorlatának megszüntetésében a társadalom hivatott vezetőinek jó példája elengedhetetlen vezetői erény. Ezért Magyarország méltó vezetőinek az egyik legfontosabb erkölcsi ismérve legyen, hogy tiszta kezűek, hogy hozzájuk gyanú sem férhet.

A KÖZSZFÉRA ÉS A POLITIKA FINANSZÍROZÁSA

88. A korrupció felszámolásához rendezni kell a közszolgálati szféra és a pártok finanszírozását. Úgy kell megállapítani a képviselők, a kormányzatban, a bűnüldözésben és az igazságszolgáltatásban

dolgozók fizetését, hogy a korrupció ne legyen vonzó, emellett szigorú szankciókat kell bevezetni a normaszegés ellen. A korrupció felszámolásához először őszintén meg kell nevezni és meg kell szüntetni az okokat, azután következetesen büntetni az elkövetőket. A politikai korrupció megszüntetésének előfeltétele, hogy reálisan kell finanszírozni a pártok működését, választási kampányait. A politizálás közügy, ezért elegendő közpénzt kell rá áldozni. A korrupció legyőzéséhez minden demokratikus jogeszközzel fel kell ruházni a megfelelő erkölcsi erővel bíró, megalkuvást nem ismerő bűnüldöző szervezeteket és embereket. Különleges az igazságszolgáltatás vezetőinek és alkalmazottainak a szerepe, ezért különösen nagy a felelősségük. Szavatolni kell a bírászkodás feltétel- és eszközrendszerét, a bírák anyagi feddhetetlenségét. Felelősséggel viseltetünk abban, hogy hazánkat a polgárai jogállamnak, ne csupán jogszolgáltató államnak érezhessék.

NYILVÁNOSSÁG

89. Biztosítani kell az átláthatóságot, amelyben kulcsszerepe van a médiának. A nyilvánosság erejében bízunk, ezért legyen érdem a nyilvánosan követhető vagyonosodás. Aki becsületes munkával, hasznos tevékenységgel jut jövedelemhez, azt illesse megbecsülés, aki viszont tisztázatlan eredetű jövedelemre, vagyonra tesz szert, azt meg kell büntetni. A korrupció leküzdéséhez elengedhetetlen, hogy minden korrupciógyanús ügyet a legrövidebb idő alatt alaposan vizsgáljanak ki, és végül a törvény szerint ítéljenek meg az illetékes szervek. Amíg ki lehet bújni az igazságszolgáltatás alól, addig korrupció is lesz. A média legfőbb kötelességei közé tartozik a közélet tisztasága fölötti őrködés. Ehhez erkölcsileg méltó, felelősségteljes szerkesztőségek és újságírók kellenek, akik megbízható, korrekt munkásságukkal

érdemlik ki a társadalmi megbecsülést. A korrupciót feltáró sajtó a demokrácia egyik bástyája, öntisztuló képessége tudja megtisztítani önmagát is az ízlés- és erkölcsromboló, az igazságot meghamisító vadhajtásoktól. Ebben a társadalom is segíthet a felelősségteljes művek és alkotók méltó díjazásával, kitüntetésével.

A korrump vezetés – akárcsak a korrump ember –, a saját erkölcsi alapjait rombolja szét, és hitelét veszti. Az állami korrupciónak nem csupán az a tétje, hogy melyik párt fog kormányozni, hanem az, hogy lehet-e erkölcsösen, szabálytiszteelően, normakövetően élni ebben az országban. Jónak kell lenned – és annak is fogsz látszani! A jó kormányzás nem látszat.

JOGALKOTÁS

Cservák Csaba–Szmodis Jenő

„Én vagyok az út, az igazság és az élet.”

Jn 14,6

JOGALKOTÁS ÉS SZUVERENITÁS

90. A jog közösségi szabály, így a nemzet közösségének természetes joga annak megállapítása, hogy mit tekint jogának. Ez független attól, hogy koronként mást értenek jogon: szokásokat, az uralkodó akaratát, a népképviselő által hozott törvényeket. Független attól is, hogy a szabályok tartalma nem lehet teljesen tetszőleges, hanem bizonyos jogelvekhez kell hogy igazodjék. A közösség közhatalmi vonatkozásainak absztrakt kifejeződése az állam fogalma. A jogalkotás állami monopóliuma az állam közösségi jellegéből adódik, még akkor is, ha a jog és a közösség sajátos kapcsolatának elvitaltása korunkban aktuális programmá vált. A nemzetközi jog – amit a jogalkotók és jogalkalmazók elkülönültségének hiánya okán Kelsen primitív jogrendnek nevezett – az államok megállapodásából keletkezik, ám ugyancsak nem függetlenül több ezer éves nyugati kultúránk jogelveitől. Napjainkban globális kihívásoknak kell megfelelnie mind a nemzeti jogrendeknek, mind a nemzetközi jognak. A posztnemzeti állapot, amiről többek között Jürgen Habermas fantáziál, egyszerre jelenti mind a nemzeti, mind a nemzetközi jog eddigi rendszerének felszámolását. A posztnemzeti állapot már logikailag is egy sajátos

---

normarendet feltételez, ami nem lehet azonos sem a nemzeti jogokkal, sem a nemzetközi joggal. A posztnemzeti állapot jogrendje számos kérdést vet fel. Kit illessen például a jogalkotás joga? Lesz-e egyáltalán jogalkotás, vagy – amint azt sokan kívánatosnak vélik – inkább a nemzetközi bírászkodás joganyaga váljon normarenddé? S ha meg is maradna a formális jogalkotás, az hasonlóan alakulna-e az új rendben, mint az EU-ban, ahol a parlament nem határozhatja el jogszabály megalkotást, és ahol jogbizonytalanságot jelent az EU-s és a tagállami hatáskörök tisztázatlansága. És ki érvényesíti majd a közjó értékét?

KÖZJÓ, EGYÉNI SZABADSÁG, TÁRSADALMI BÉKE

91. A nyugati jog a közjó és az egyéni szabadság összhangjának elvén nyugszik. Ez részben római jogi tradíciókból, részben a keresztény tanításból következik, ahol a testvériség és az egyéni boldogság, a Krisztusban való szabadság egyaránt hangsúlyos. A hagyományos polgári értékek a keresztény felfogás szekularizált újrafogalmazásai: jól sáfárkodni a talentumokkal, de felelősséget is vállalni a közösségért. Kérdés, hogy egy globális közösségben, mely szükségképpen virtuális, fenntartható-e a közjónak és a szabadságnak a kívánatos összhangja?

92. A jognak hozzá kell járulnia a társadalmi békéhez, az alkotáshoz szükséges nyugalom kialakításához. A jog tehát nem lehet sem önkényes, sem pedig ötletszerű. A szabályozásnak szükségesnek, a jogkorlátozásnak pedig arányosnak kell lennie. Olyan jogelveken kell nyugodnia, melyek közül a római jogból számosat éppen a kánonjog közvetített felénk. Az Alaptörvény jelentős előrelépést jelentett a szocialista normativizmus hagyatékának felszámolásában, egy erkölcsi alapú normarend kialakításában. Ám az alsóbb szintű jogalkotásnak

is igazodnia kell e magasabb követelményekhez. A hatékonyság és a hasznosság szempontjai nem írhatják felül az általános jogelvekből, az Alaptörvényből és történeti alkotmányunk vívmányaiból adódó követelményeket. Csak magas színvonalú, a modern jogtechnikákat helyesen alkalmazó, a hagyományos európai és nemzeti értékeinket kifejező jogalkotásunk lehet hivatkozási alap arra, hogy nemet mondjunk a nemzetek feletti, valójában azonban legtöbbször transznacionális vállalati érdekeket szolgáló szabályozási kísérletekre.

ERKÖLCS

93. A helyes jog az erkölcsre építkezik. Természetesen mindkét normavilágnak megvannak a sajátosságai. Itt kell rámutatnunk a jogalkalmazás tekintetében a közerkölcs prioritására a túlzottan liberális felfogásúak által vallott kritikai morállal szemben, amely a szubjektív egyéni szempontok alapján a tételes jog megkérdőjelezéséig vezethet. Utóbbi probléma miatt is szükséges egyértelműen megfogalmazni a jogszabályokat. A közfelfogás különösen erkölcstelennek tartja a személyre szabott jogalkotást; ennek a látszata is kerülendő.

JOGALKOTÁS ÉS JOGALKALMAZÁS

94. Rendkívüli fontosságú a jogszabályok alkalmazásakor azok értelmezése. Eleve, a nyelvi egységek értelmezésre szorulnak. A nyelvileg cizellált szövegek interpretációja nagyobb valószínűség szerint lesz egyértelmű, de az is segítség, ha a jogalkotó előre rögzít bizonyos kiemelt értelmezési szempontokat. Az Alaptörvény 28. cikke értelmében a bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét első-

sorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. Az Alaptörvény és a jogszabályok interpretációjánál azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak. E prioritás kiemelése előrelépésnek tekinthető, mindazonáltal kérdéses, miképpen fogja leképezni a gyakorlat a fenti elveket. A bíróképzés során fokozottan hangsúlyozni, erősíteni kellene az említett szempontokat.

A jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 17. § szerint a jogszabály előkészítője – a jogszabály feltételezett hatásaihoz igazodó részletességű – előzetes hatásvizsgálat elvégzésével felméri a szabályozás várható következményeit. Az előzetes hatásvizsgálat eredményéről a Kormány által előterjesztendő törvényjavaslat, illetve kormányrendelet esetén a Kormányt, önkormányzati rendelet esetén a helyi önkormányzat képviselő-testületét tájékoztatni kell. Miniszteri rendelet rendelkezhet úgy, hogy az általa meghatározott esetben a közjogi szervezetszabályozó eszköz előkészítője előzetes hatásvizsgálatot végez. A hatásvizsgálat során vizsgálni kell a tervezett jogszabály társadalmi, gazdasági, egészségügyi, bürokratikus stb. hatásait. A későbbi jogalkalmazásban érintett szerveket be kell vonni a norma előkészítésébe, illetőleg gondoskodni szükséges arról, hogy a jogszabály tervezete megismerhető és véleményezhető legyen (19. §.).

A jogalkotásban a hatékonyság (és a tempó) szempontja rendszerint a megfontoltsággal (és a garanciákkal) konkurál. Egyes kritikák szerint a legfontosabb törvényjavaslatok benyújtását a kormány egyes képviselőkre hárította, kikerülve ezzel a társadalmi vitát. A tendencia akár aggályosnak is tekinthető, mindazonáltal nem vonható el a népnek felelős képviselők ez irányú jogosultsága. Megfelelő megoldás az lehetne, ha az önálló képviselői indítványok tekintetében is lenne valamilyen – egyszerűsített – társadalmi vita törvényileg garantálva. Ennek során lehetne bevonnani a megfelelő szakmai köröket.

Üdvözlendő, hogy a kormányzat számos jelentős jogszabály előkészítésére kodifikációs bizottságot hozott létre. (Pl. a Ptk., Btk., Be., Pp. tekintetében) Figyelemre méltó, hogy – talán közvetlenebb politikai hatásuk miatt – az alkotmányjogi jellegű törvények esetében ez lényegében példátlan. Ezen fal áttörése célszerű lenne, éppen a kérdéskör túlzott átpolitizáltságának szakmai kontrollálása végett. A megfelelő szakmai előkészítés az alsóbb szintű jogszabályok esetében is felmerülő igény.

Az Országgyűlésről szóló törvény a hatékonyság előmozdítása végett életre hívta a törvényalkotási bizottságot. E bizottság az Országgyűlés jogalkotási tevékenysége során eljáró, annak javaslattevő, véleményező szerve. A részletes vita szakaszának lezárultát követően az előterjesztő tájékoztatást nyújt be a bizottsághoz, mely értékeli a részletes vitát lezáró bizottsági módosító javaslatokat, és azokról állást foglal. A részletes vitát lezáró bizottsági módosító javaslatok értékelése kiterjed arra is, hogy azok megfelelnek-e az előírt követelményeknek. A törvényalkotási bizottság az általa támogatott részletes vitát lezáró bizottsági módosító javaslatokat, valamint az általa megfogalmazott módosítást egy összegező indítványba foglalja.

A bölcs jogalkotó előre gondol a joghézagok elkerülésére, ám az utólagos joghézagok keletkezése a legkörülményesebb jogalkotással sem zárható ki. Éppen ezért is igen dicséretes rendelkezés a törvényben az utólagos hatásvizsgálat. A 21. § (1) bekezdés értelmében a miniszter folyamatosan figyelemmel kíséri a feladatkörébe tartozó jogszabályok hatályosulását, és szükség szerint lefolytatja a jogszabályok utólagos hatásvizsgálatát, ennek során összeveti a szabályozás megalkotása idején várt hatásokat a tényleges hatásokkal. E követelményt előbbé kellene tenni a gyakorlatban.

KÉTKAMARÁS PARLAMENT

95. A megfontoltabb, a kormány/ellenzék logika helyett a civil szempontokat beemelő jogalkotás letéteményese a kétkamarás parlament lehet. Ez utóbbi struktúra más törésvonalak mentén reprezentálja a társadalmat, a civil és szakmai szférát is bevonva. A jogalkotás így megfontoltabbá válhatna. A kétharmados követelmény helyett merülhetne fel a második kamara vétőjoga a sarkalatos törvények tekintetében. A kétharmadoság néha diszfunkcionális szűrőt jelentett, mert a mindenkori ellenzék gyakran politikai szempontok alapján zsigerből elutasítja szakmailag helytálló törvények elfogadását. (A Salamon László vezette, 2010-ben felállított Alkotmányelőkészítő Eseti Bizottság munkaanyagában még szerepelt javaslatként a kétkamarás országgyűlés.)

MIGRÁCIÓ

Fodor Pál–Speidl Bianka

„Mert nem a csüggedés lelkét adta nekünk az Isten, hanem az erő, a szeretet és a józanság lelkét.”

2Tim 1,7

A MIGRÁCIÓRÓL ÁLTALÁBAN – A JELENLEGI MIGRÁCIÓS HULLÁM JELLEGE

96. A migráció az emberi történelem állandó jelensége. A kultúrák mai formájukban népmozgásokat követő keveredések eredményei, amelyek szinte kivétel nélkül gyökeres, ám fokozatos átalakulást eredményeztek. A migráció a történelem tanúsága szerint önmagában nem jó vagy rossz, hanem a körülmények – az érkező populáció összetétele, jellegzetességei, a beáramlás időtartama és a fogadó társadalom állapota – teszik hatását az őshonos kultúra szempontjából romboló vagy építő jellegűvé. Ennek fényében nagy tömegű, idegen kultúrájú népesség rövid idő alatt történő beáramlása komoly veszélyeket rejt magában. Az Európai Unió felé 2015 óta irányuló, minden eddiginél nagyobb méretű migránsáradatot modern népvándorlásként határozhatjuk meg.

97. A szakadatlan beáramlás külső okai nem fognak megszűnni, a jelenlegi folyamat hosszú távon Európa egyetlen országának sem kedvez. Az ENSZ és a Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) adatai szerint a világban jelenleg 60 millió ember szorul nemzetközi védelemre. Évente 30 millióval nő azok száma, akik az éghajlatváltozásra visszavezethető okok miatt kényszerülnek elhagyni szülőföldjüket. A

közel-keleti konfliktusokban a vízhiány már napjainkban is komoly szerepet játszik, a szub-szaharai Afrika pedig a következő évtizedekben várható népességrobbanás és az Európához való közelsége miatt a legnagyobb migrációs nyomást kifejtő területté fog válni. A háborús konfliktusok megoldása és megelőzése rendkívül fontos, hiszen ezek jelentik a migráció egyik fő okát. Ám minden jel arra mutat, hogy hosszabb távon a 2015-ben kitört válság szempontjából fontos közel-keleti háborúk lezárása sem csökkentené számottevően az Európára nehezedő migrációs nyomást. Ezért nagyon fontos, hogy az Európai Unió ne keltsen hamis reményeket, és ne növelje a bevándorlási hajlandóságot és a migránsok elvárásait.

MIGRÁCIÓ ÉS GAZDASÁG

98. A képzetlen bevándorlók a szociális ellátórendszert terhelik, a gazdasági növekedést nem ösztönzik. A 2008-as európai munkaerő-felmérés szerint a nemzetközi védelemben részesült menekültek kevesebb mint 25%-a tudott egy éven belül elhelyezkedni a munkaerőpiacon. Az alacsonyabb szakképzettséget igénylő munkaerő olcsóbbá válása javítja az adott ország versenyképességét, ám a növekedés haszna a magas jövedelmű dolgozóknál és a tőketulajdonosoknál jelenik meg, miközben az alacsony képzettségű hazai munkavállalókat kiszoríthatja a munkaerőpiacról. A bevándorlás tehát növelheti a bruttó hazai terméket, így az egy főre vetített GDP-t is, ám ennek az egyenlőtlen eloszlás miatt sokan nem érzik a hasznát. A szakképzettség mellett a másik fontos tényező az érkezők létszáma. Ennek minden ország esetében van egy küszöbértéke, amelyet meghaladva a jelenlétük biztosan nem növeli a produktivitást. A stabil gazdasági növekedéshez csak az éppen kellő számú és magasán képzett külföldi munkaerő járulhat hozzá.

99. A közép-, kelet- és délkelet-európai országokból történő tömeges, szakembereket érintő kivándorlás csökkenti ezen országok versenyképességét. Az IMF 2016-os elemzése szerint a kelet- és délkelet-európai országokból történő kivándorlás immár 25 éve tart, és megközelítően 20 millió – főként fiatal, szakképzett – embert érint. Bár az EU egésze jól járt ezzel a folyamattal, a kibocsátó országokban az agyelszívás számos olyan negatív következménnyel járt, mint például a társadalom elöregedése, hiányszakmák kialakulása, a magán-szektor aktivitásának és a külső versenyképességnek a csökkenése, a GDP-arányos szociális kiadások emelkedése, az államigazgatási, szociális és oktatási intézmények színvonalának hanyatlása. A jelenlegi helyzet különösen a délkelet-európai és a balti államokban ad okot aggodalomra. Az egy főre eső GDP a fogadó országokban egyértelmű, stabil növekedést mutatott, míg a küldő országokban a kivándorlás mértékétől és időbeni elhúzódtásától, a kivándorlók korától és képzettségétől függően a kezdeti növekedés hosszabb távon csökkenésbe fordulhat át.

INTEGRÁCIÓ

100. A jelenlegi helyzet veszélyezteti az uniós integrációt. A menekültjog általánosan elismert szabályai, az eddig alkalmazott elbírálási folyamat – az ún. „dublini eljárás” – nem alkalmas a mostani rendkívül összetett migránsnépeség kezelésére. A tagországok között éles koncepcionális különbségek mutatkoznak az uniós integrációról és a bevándorlók integrációjáról alkotott elképzelésekben. Az Európai Bizottság javaslata a menekültek ismétlődő elosztására az uniós tagországok között (az ún. kvótarendszer) nincs összhangban a Genfi Konvencióval, valamint állandósítja a kedvezőtlen és insta-

bilitást eredményező folyamatokat. A közép-európai tagországok ellenzik a központosított, általános érvényű normatívát, mert szerintük az Unió kívülről érkező migráció szabályozása tagállami hatáskörbe tartozik. Eközben a nagy tömegű, állandó bevándorlás ellehetetleníti a schengeni határokon belüli szabad mozgást.

101. A *Willkommenskultur* aláássa Európa társadalmi békéjét és jövőjét. Az Unió közép- és nyugat-európai tagországai eltérően ítélik meg, hogy a kulturális integráció és az erre való készség milyen formában és mértékben várható el a bevándorlótól. A többségében muszlim vallású bevándorló-közösségek célja, hogy a befogadó közegben is érvényesítsék kulturális és vallási normáikat, ami párhuzamos társadalmak kialakulásához vezetett. Részben ez eredményezte, hogy Nyugat-Európában egyértelműen megerősödtek a szélsőjobboldali, idegengyűlölő mozgalmak. A mai európai civilizáció, amelynek nincs magkultúrája, és identitása szétporladóban van, láthatóan nem is alkalmas erős (vallási) identitású tömegek integrálására.

BIZTONSÁG

102. A terrorizmus és az ellenőrizetlen migránsáradat között összefüggés van. Az iszlamista radikalizálódás immár két évtizede jelen van a kontinensen, ám 2015–2016-ban példátlan gyakorisággal történtek terrorista merényletek Európában. Az ellenőrizetlen migrációt kihasználva a globális dzsihádisták szervezetei (al-Kaida, Iszlám Állam) olyan jól képzett és háborús tapasztalattal rendelkező harcosokat juttattak be, illetve vissza Európába, akik a toborzásnak, a helyi terrorista sejtek megszervezésének és együttműködésének, a merényletek kivitelezésének és végrehajtásának kulcsszereplőivé váltak.

Az európai biztonsági szervek kapacitását meghaladja a kontinensre nehezedő migrációs nyomás. Európa biztonsága egyre nagyobb mértékben az úgynevezett biztonságos harmadik országok ambícióitól, belpolitikai folyamataitól és együttműködési készségétől függ.

103. Hibás a migráció kizárólag humanitárius megközelítése.

A migrációs válság során a bevándorlás támogatói gyakran a humanizmus és a keresztény etika alapelveinek hangsúlyozásával érvelnek. A jelenlegi helyzet elsődlegesen humanitárius megközelítése azonban elhibázott, mert elvonja a figyelmet a kivándorlást előidéző problémák valós, átfogó kezeléséről. A politikai és a média-közbeszédben fedőérvként szolgál a munkaerő-utánpótlást és a demográfiai hanyatlást ilyen módon megoldani kívánó erők számára, a migránsokat pedig haszonelvű elbírálás alapján válogatja szét. A keresztény lelkülettel összhangban lévő megoldáskeresés nem elégedhet meg a felszínességgel, megköveteli a kultúránk és biztonságunk iránti felelősségtudatot és az emberi méltóság tiszteletét.

TÁRSADALMI KOMMUNIKÁCIÓ

Bodrogi Richárd–Gyöngy Ádám

„Élet és halál van a nyelv hatalmában, amelyiket szereti az ember, annak a gyümölcsét eszi.”

Péld 18,21

A KOMMUNIKÁCIÓS SZFÉRA MINT HATALMI ÁG

104. A rendszerváltás óta eltelt időszakban a kommunikáció egyértelműen a negyedik hatalmi ággá vált. Az internet elterjedése, a technika fejlődése gyökeresen átalakította kommunikációs és tájékozódási szokásainkat, a digitális világ létrejöttével pedig új csatornák nyíltak meg mindenki előtt. A médiumok, vagyis minden, ami közvetítő közegként fogható fel, az életünk minden területén jelen vannak. A televíziók, a rádiók, az újságok, az online felületek és közösségi oldalak napi szinten részei tevékenységünknek, vagyis hatalmi tényezők, hiszen képesek – akár radikális mértékben – alakítani a közvéleményt. Bárkiből könnyen válhat híresség vagy ünnepezt személy, de ugyanúgy közutalat tárgya is. Az információáramlásra használt csatornák birtokosai döntenek arról, hogy mi az érdekes, miről kell, lehet vagy szabad tudomást szereznünk, és legfőképp, hogy milyen véleményt kellene kialakítanunk. Jelen vannak a kultúra, a politika és a szórakoztatás terén. Hatványozottan igaz ez hazánkra, ahol a rendszerváltást követően szinte rohamléptekben fejlődött a médiumok világa, illetve robbanásszerűen tört be és terjedt el a digitális világ. A szocializmus évtizedei után az idősebb generációk sokszor

nem tudtak alkalmazkodni az átalakuló világhoz, míg a fiatalabbak igen, vagy ők már eleve ebbe születtek bele, és így létrejött a „digitális szakadéknak” nevezett jelenség.

A KERESKEDELMI MÉDIA

105. A kereskedelmi média által közölt tartalom gyakran ellenőrizetlen, nyelvileg hibás és értékhiányos. A társadalmi kommunikáció fontos közege a média, azonban a kereskedelmi szolgáltatók profitorientáltak, amely miatt a minőségi, kulturális és értékadó tartalmak helyett sokszor a könnyen fogyasztható, esetlegesen primitív szórakoztatásra helyezik a hangsúlyt. A minden más szempontot felülíró piaci logika olyan műsorokat eredményez, amelyek az emberi természet legrosszabb ösztöneit mozgósítják. Az irigység, félelem, erőszak, mesterségesen előidézett konfliktusok, féltékenység, szexuális szabadosság megjelenése alkalmas a társadalom értékrendjének rombolására. A kereskedelmi médiában, főleg az online sajtóban, gyakran találkozni helyesírási hibákkal, pontatlan és gondatlan megfogalmazásokkal. Megváltoztak a fogyasztási szokások, és az egyéneket érő számtalan impulzus között kell a sugárzott tartalomnak megragadnia a befogadó figyelmét. Mindazonáltal ez nem mentesíti a tartalomszolgáltatókat tevékenységük felelőssége alól, hiszen aktívan hozzájárulnak a nézők, hallgatók, olvasók degradációjához. Ugyanakkor a tudatos médiafogyasztás az egyén felelőssége is.

A KÖZSZOLGÁLATI MÉDIA

106. A kereskedelmi médiumok által közvetített tartalmak hiányosságait a közszolgálati média lenne hivatott pótolni. Az állam közszolgálati tevékenysége értelmében működtet televízió- és rádiócsatornákat, és ezekhez kapcsolódóan online felületeket. A közszolgálati adók tevékenysége azonban nem merülhet ki az információszolgáltatásban, hanem olyan értékes tartalommal kell szolgálniuk, amely alkalmas az egyetemesen elismert emberi értékek közvetítésére. A kultúrákövetítés, a hiteles és pontos tájékoztatás, valamint a magyar nyelv ápolása kiemelt feladat, amelyet színvonalas műsorok gyártásán és sugárzásán keresztül kell megvalósítani. Mivel a kereskedelmi csatornák kultúrákövetítő tevékenysége minimális, ezért ezt a közmédiának kell felvállalnia, amire példaként hozható fel a *Virtuózok* nevű komolyzenei tehetségkutató verseny. Emellett a közmédia feladata a hiteles, pontos, részrehajlásmentes tájékoztatás, amelynek eszméjét a közmédia vezetőinek, valamint a „tulajdonló” államnak minden körülmények között szem előtt kell tartania. Fontos kincsünk a magyar nyelv, amely ugyan folyamatosan változik és a saját korának megfelelően alkalmazkodik, azonban a változás nem jelenthet satnyulást. A közmédia feladata, hogy működési gyakorlatán, szükség esetén pedig külön műsoro(ko)n keresztül támogassa a magyar nyelv ápolását és fejlesztését, valamint a nyelvművelés propagálását.

AZ ONLINE SZFÉRA ÉS A HITELESSÉG

107. Az online világban nem alakultak ki az információtartalmat hitelesítő mechanizmusok. Az internet, a digitális valóság és a közösségi oldalak elterjedése jelentős pozitív hozadékkal jár, ám ve-

szélyeket is rejt magában. A társadalmi kommunikáció manapság talán legfontosabb közege az online tér, ahol mindenki egyszerre lehet fogyasztója és előállítója a hozzáférhető tartalmaknak. A különböző felületek az ismerkedés, az új kapcsolatok kialakításának számtalan lehetőségét kínálják, azonban a könnyű hozzáférhetőség miatt egyúttal a manipuláció, és a megtévesztés eszközeivé is válhatnak. A közösségi oldalakra feltöltött tartalmak hamis képet sugallhatnak a felhasználók irányába, akik így saját életüket ténszerűen valótlan összehasonlítások alapján egyre inkább alulértékelik. Továbbá, a hozzáférhető információ mennyisége alapján mondhatjuk, hogy az internet a világ legnagyobb „könyvtára”, azonban hiányzik belőle a könyvtáros. Mivel bárki feltölthet bármit, illetve nincsenek általánosan elfogadott hitelesítő mechanizmusok, ezért könnyen találunk olyan tartalmat, amely egyértelműen hamis, de a formai tálalásnak köszönhetően hitelesnek hat és alkalmas az emberek megtévesztésére. Erre megoldás lenne, ha állami támogatással kialakulna egy „arculat”, vagy kortárs kifejezéssel „brand”, aminek az lenne a szerepe, hogy segítene eligazodni a hiteles források között, és ezáltal például könnyedén meg lehetne különböztetni egymástól a valódi tudományos és áltudományos tartalmakat.

VALÓS ÉS VIRTUÁLIS KÖZÖSSÉGEK

108. A digitális technika révén elérhetők a virtuális közösségek tagjai, akik valós közösségek tagjaivá válhatnak. A közeljövőben az internethez való hozzáférés várhatóan tovább fog bővülni, egyre egyszerűbb és kézenfekvőbb lesz. A társadalmi kommunikáció új felületei – a negatív hatások mellett – lehetővé teszik, hogy az értékközvetítés olyan módjait fedezzük fel, amelyek korábban fel sem merülhettek. Így a társadalom azon tagjaihoz is el lehet jutni, akik

alapvetően kívül esnek az értékközvetítés hagyományos, mondhatni „konzervatív” csatornáin. A digitális valóság, a digitalizáció eszköz és lehetőség, melynek erkölcsi tartalmát a felhasználók alakítják. Éppen emiatt hangsúlyozottan fontos az oktatás és a képzés új lehetőségeinek feltérképezése, az aktuális oktatási rendszer adaptációja a fejlődő technikához, valamint a tudatos médiafogyasztás megjelenése a tananyagban. Ugyanakkor lehetőséget jelent a hagyományos közösségek számára, hogy nyissanak, és együtt fejlődjenek a kortárs technikával. Az új csatornák megjelenése lehetővé teszi, hogy a digitális világ látzatközösségeiben elérjük azokat, akik utána saját, valós közösségeink értékes tagjaivá válhatnak.

